

EVROPSKA
KOMISIJA

Brisel, 16.10.2013
COM(2013) 700 konačni

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU I
SAVETU**

Strategija proširenja i ključni izazovi 2013-2014

{SWD(2013) 411 konačni}
{SWD(2013) 412 konačni}
{SWD(2013) 413 konačni}
{SWD(2013) 414 konačni}
{SWD(2013) 415 konačni}
{SWD(2013) 416 konačni}
{SWD(2013) 417 konačni}
{SWD(2013) 418 konačni}

KOPENHAGEN, DVADESET DVE GODINE KASNIJE

ELEMENTARNA PITANJA PRE SVEGA – VLADAVINA PRAVA, DEMOKRATIJA I EKONOMIJA

I. PLAN PROŠIRENJA

Zapadni Balkan je pre dvadeset dve godine bio razoren sukobom. Istovremeno, Evropska unija je usaglasila uslove, poznate kao kriterijume iz Kopenhagena, za pristupanje budućih država članica Evropskoj uniji. Kriterijumi iz Kopenhagena odražavaju vrednosti na kojima se temelji EU: demokratija, vladavina prava, poštovanje elementarnih prava, kao i značaj funkcionalne tržišne ekonomije. Ovo je postavilo temelje za istorijsku transformaciju i pristupanje zemalja centralne i istočne Evrope.

Deset godina kasnije, na samitu u Solunu održanom 2003. godine, EU je svim zemljama Zapadnog Balkana prenela jasnu perspektivu za članstvo u EU, u zavisnosti od ispunjavanja neophodnih uslova, konkretno kriterijuma iz Kopenhagena i uslova Procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP).

Hrvatska je te uslove ispunila. Nakon ratifikacije pristupnog sporazuma od strane svih država članica, Evropska unija je 1. jula 2013. godine pozdravila Hrvatsku kao 28. državu članicu. Hrvatska je prva zemlja koja je kompletirala proces stabilizacije i pridruživanja. Pristupanje Hrvatske je primer transformativne moći i stabilizacionog efekta procesa proširenja i meke moći EU.

Istorijski sporazum postignut između **Srbije i Kosova**^{*} u aprilu dodatni je dokaz moći evropske perspektive i njene uloge u zalečenju istorijskih i dubokih ožiljaka. On takođe odražava hrabrost političkog rukovodstva obeju zemalja. Evropski savet je u junu odlučio da otvori pregovore o pristupanju sa Srbijom i Savet je odobrio otvaranje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Kosova.

Protekla godina je bila značajna za ostale zemlje u procesu proširenja:

Crna Gora je u junu 2013. godine usvojila sveobuhvatne akcione planove za poglavlja o pravosuđu i elementarnim pravima i o pravdi, slobodi i bezbednosti, u skladu sa novim pristupom za rešavanje ovih poglavlja rano u procesu pristupanja. Podrška šireg kruga stranaka za ključne reforme, pravovremeno održavanje parlamentarnih izbora i dalji koraci u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u **Albaniji** znače da je status kandidata za ovu zemlju sada na dohvat ruke. **Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija** je početkom ove godine izašla iz političke krize, ali ostaje zabrinutost, naročito u pogledu slobode izražavanja i medija. Preduzeti su koraci na poboljšanju dobrosusedskih odnosa. Sada je od vitalnog značaja da se postigne napredak u pregovorima o imenu kojima posreduje UN. Što se tiče **Bosne i Hercegovine**, nedostatak političke volje i neizvršavanje rešenja u slučaju Sejdić-Finci kočće napredak zemlje ka EU i njene ekonomske izglede.

U **Turskoj** je postignut napredak u pravosudnim i ostalim reformama i željno iščekivani paket za demokratizaciju je predstavljen u septembru. Mirovni razgovori sa PKK su nastavljani sa ciljem okončanja terorizma i nasilja u jugoistočnom delu zemlje, polazući temelj za rešenje kurdskog pitanja. Međutim ponašanje tokom demonstracija u odgovoru na predloženu gradnju „Gezi“ parka u Istanbulu pokrenulo je ozbiljne zabrinutosti i podvuklo je potrebu da EU ostane utočište za reforme.

* Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Što se tiče **Islanda**, nova vlada je obustavila pristupne pregovore sa EU i izjavila da pregovori neće biti nastavljeni bez referenduma.

Proces pristupanja je danas mnogo rigorozniji i sveobuhvatniji nego u prošlosti. To odražava evoluciju politika EU, kao i lekcije naučene prilikom ranijih proširenja. Proces je izgrađen na striktnim ali pravičnim uslovima a napredak ka članstvu zavisi od koraka koje svaka od zemalja preduzme na ispunjavanju utvrđenih kriterijuma. Ključna lekcija iz prošlosti je značaj rešavanja **elementarnih pitanja pre svega**.

Vladavina prava je sada u srcu procesa proširenja. Novi pristup, koji je Savet usvojio decembra 2011. godine, znači da bi zemlje pre svega trebalo da u ranoj fazi pristupnih pregovora počnu da rešavaju pitanja kao što reforma sudstva i borba protiv kriminala i korupcije. Ovo povećava vreme koje zemlje imaju na raspolaganju da postignu solidne rezultate u sprovođenju reformi, samim tim obezbeđuje da reforme budu duboko ukorenjene i nepovratne. Ovaj novi pristup je ključni element okvira pregovora sa Crnom Gorom i oblikovaće rad Komisije sa ostalim zemljama u procesu proširenja.

Svetska ekonomska kriza koja traje proteklih pet godina podvukla je potrebu da sve zemlje suštinski preispitaju i ojačaju svoju **ekonomsku upravu**. Ovo naročito važi za zemlje Zapadnog Balkana, od kojih nijedna nema funkcionalnu tržišnu ekonomiju. Sve su pogođene visokom nezaposlenošću, naročito mladih. Od ključnog je značaja da ove zemlje intenziviraju reforme za povratak u održivi rast i rešavanje izazova što je neophodno za ispunjavanje ekonomskih kriterijuma i poboljšanje konkurentnosti. Ova komunikacija utvrđuje predloge za podršku ovog cilja, uključujući i uvođenje nacionalnih strategija za ekonomsku reformu i akcionih planova za upravljanje javnim finansijama.

Događaji u mnogim zemljama u procesu proširenja podvukli su značaj **jačanja demokratskih institucija** i obezbeđivanja demokratskih procesa koji podržavaju te institucije i jačaju ključne demokratske principe i zajedničke vrednosti EU. Snažnija uloga civilnog društva je ključna, kao i višepartijske platforme za evropske integracije i dalje napredovanje u izbornim, parlamentarnim i reformama javne uprave.

Evropska unija se temelji na zajedničkim vrednostima i principima, uključujući i poštovanje **elementarnih prava**. Potrebno je da sve zemlje Zapadnog Balkana i Turska preduzmu dodatne reforme kojima će osigurati da se principi slobode izražavanja i zaštite prava pripadnika manjinskih zajednica, uključujući i Rome, poštuju u praksi, ne samo da budu uneti u zakone. Potrebne su snažnije mere da se zaštite ostale osetljive grupe od diskriminacije, naročito na osnovu seksualne orijentacije.

Dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja su suštinski elementi procesa stabilizacije i pridruživanja. Najnovija dešavanja u Srbiji i na Kosovu pokazala su da zemlje mogu da postignu napredak u prevazilaženju nasleđa nedavnog sukoba, u skladu sa upravo onim principom na kojem počiva Evropska unija. Potrebno je da se **regionalna saradnja** dodatno ojača, da bude inkluzivna i u regionalnom vlasništvu. Komisija u potpunosti podržava rad Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Veća za regionalnu saradnju, uključujući i regionalnu strategiju 2020. Potrebno je da se obnove naponi na prevazilaženju **bilateralnih sporova** između zemalja u procesu proširenja i sa državama članicama. Dotične strane bi trebalo da reše bilateralna pitanja što je ranije moguće i ne bi trebalo da ih održavaju do procesa pristupanja.

Drugi **Instrument prepristupne pomoći** je pokrenut 2014. godine. EU će preko IPA II da nastavi sa pružanjem značajne podrške zemljama u procesu proširenja za njihovu pripremu za pristupanje, sa sličnim iznosom sredstava za period 2014-2010 (11,7 milijardi evra prema trenutnim cenama) kao i u sadašnjem finansijskom okviru. IPA II će takođe podržati regionalnu i prekograničnu saradnju. IPA II će biti usredsređen na zajedničke interese,

naročito na podršku reformama i njihovom održivom sprovođenju u oblasti vladavine prava, na jačanje demokratskih institucija i dobru upravu, kao i socijalno-ekonomski razvoj.

Pokretanje IPA II je takođe prilika da se osigura još tešnja veza između strategije proširenja i prioriteta za pomoć. IPA II uvodi neke važne inovacije, naročito fokus na definisanje dugoročnih politika i strategija u ograničenom broju prioritetnih sektora, koji će biti usklađeni sa potrebama i kapacitetima svake zemlje. Jasni ciljevi i realistični pokazatelji biće utvrđeni i povezani sa višegodišnjom sektorskom pomoći. Ukoliko zemlje ispune neophodne standarde javnog finansijskog upravljanja, one će moći da iskoriste budžetsku podršku – dodatni podsticaj za reformu. Podsticaji će biti dostupni zemljama koje postižu napredak na svom reformskom putu. Upravljanje IPA programima će biti dodatno uključeno u glavni tok, uglavnom preko projekata manjeg broja ali većeg obima.

Sve zemlje u procesu proširenja imaju jasnu **evropsku perspektivu**. Napredak ka članstvu zavisi od koraka koje svaka zemlja preduzme da ispuni ustanovljene kriterijume, na osnovu principa vlastitih zasluga. Ovo je ključno za politiku proširenja i za pružanje podsticaja zemljama da sprovedu dalekosežne reforme. Istovremeno je suštinski važno da države članice, zajedno sa institucijama EU, vode informisanu debatu o političkom, ekonomskom i socijalnom uticaju politike proširenja. One imaju ključnu ulogu u pružanju činjenicama građanima o politici proširenja i da ih, radeći to, informišu o koristima, uključujući i njihovu glavni doprinos miru, bezbednosti i prosperitetu, i za rešavanje zabrinutosti koje možda imaju.

II. KLJUČNI IZAZOVI

Komisija u ovoj Komunikaciji podvlači ključne izazove sa kojima se suočavaju Zapadni Balkan i Turska: ekonomska uprava i konkurentnost; vladavina prava; funkcionisanje institucija koje garantuju demokratiju; elementarna prava; i, u slučaju Zapadnog Balkana, prevazilaženje nasleđa prošlosti. Ovi izazovi su u središtu kriterijuma iz Kopenhagena i uslova procesa stabilizacije i pridruživanja. Mere za rešavanje ovih izazova se takođe uzajamno osnažuju. Na primer, unapređenje vladavine prava i garantovanje elementarnih prava povećavaju pravnu sigurnost i zajedno sa dubljom regionalnom integracijom doprinose značajno podršci ekonomskom razvoju i konkurentnosti.

a) Ekonomska uprava i konkurentnost

Evropska unija je u protekle tri godine značajno ojačala svoju ekonomsku upravu. Države članice, u okviru Evropskog semestra, koordiniraju fiskalne i strukture politike pre nego što dotični parlamenti usvoje svoje nacionalne budžete. Oruđa ekonomskog dijaloga sa zemljama u procesu proširenja se postepeno prilagođavaju novim izazovima i mehanizmima koordinacije unutar EU. Od zemalja je traženo da veći akcenat stave na održivost svojih spoljnih pozicija i na glavne strukturne prepreke za rast. Sada je bitno da se potpunije odraze EU instrumenti u ekonomskom dijalogu imajući u vidu koliko su ekonomski i finansijski zemlje u procesu proširenja integrisane sa EU.

EU je destinacija za otprilike 60% izvoza iz Zapadnog Balkana. EU je takođe najveći pružalac stranih direktnih investicija (SDI). Uz izuzetak Turske, banke iz EU dominiraju u finansijskom sektoru. Pristup jedinstvenom tržištu EU za robe i usluge pruža važan kanal za rast. Oporavak u EU će takođe imati pozitivan uticaj na Zapadni Balkan. Najnovija prognoza EU govori da bi Zapadni Balkan trebalo da doživi rast od 2% u 2013. godini. Prognoza za Tursku je 3,2%, što pokazuje povratak na više stope rasta nakon relativnog zastoja u 2012. godini.

Skroman oporavak na Zapadnom Balkanu nije garancija održivog rasta i približavanja. U svim zemljama u procesu proširenja ostaju značajni izazovi u smislu ekonomske reforme, konkurentnosti i otvaranja novih radnih mesta:

- Dok je tržišna ekonomija Turske funkcionalna, nijedna zemlja Zapadnog Balkana u procesu proširenja nema ovakav status.
- Sistemi za upravljanje javnim finansijama bi trebalo da se značajno ojačaju kako bi se smanjio rizik od prevara i korupcije.
- Vladavina prava treba da se značajno poboljša kako bi se osigurala veća pravna sigurnost za ekonomske operatere i povećalo poverenje investitora.
- Potrebno je da strukturne reforme budu prioritet i da se poveća konkurentnost radi podrške fiskalne konsolidacije, rešavanje visokog disbalansa u spoljnoj razmeni, kao i visoke stope nezaposlenosti u svim zemljama, koja iznosi više od 20% na Zapadnom Balkanu. Postoje bitne regionalne razlike unutar zemalja, a stopa siromaštva je veća u seoskim sredinama.

Predlaže se novi pristup da se pomogne zemljama u procesu proširenja da se prvo izbere sa osnovnim stvarima u ekonomiji i da ispune ekonomske kriterijume. Zemlje će biti pozvane da povećaju ekonomsku politiku i svoju upravu preko koordinirane pripreme nacionalne strategije za ekonomsku reformu, koja će se sastojati od dva elementa – makroekonomski i fiskalni program i program strukturnih reformi i konkurentnosti. Ovo će se rešavati kako na nivou bilateralnog, tako i na nivou multilateralog dijaloga sa zemljama:

- Rad na makroekonomskom i fiskalnom programu će se nastaviti preko postojećih instrumenata, odnosno pretpristupnih ekonomskih programa za zemlje kandidate i ekonomskih i fiskalnih programa za potencijalne kandidate. Radi osnaživanja nadzora, zajedničko ECOFIN Veće sa zemljama kandidatima biće pozvano da pruži sveobuhvatnije smernice politike preko konkretnih preporuka za zemlju i da sprovede godišnji pregled i popis primene politike.
- Novi element će biti to što će od zemalja biti traženo da razviju programe strukturnih reformi za konkurentnost. Ovi programi će biti pripremljeni paralelno sa fiskalnim programima, ali će onda biti pregledani u kontekstu relevantnih tela sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, najčešće u oblasti industrije, konkurentnosti, unutrašnjeg tržišta, istraživanja, obrazovanja, transporta, energije i životne sredine. Pored toga, komisija će koristiti izveštaje o napretku koji se objavljuju u jesen kako bi dala jasne smernice o reformama potrebnim da se postigne napredak u ispunjavanju ekonomskih kriterijuma.

Komisija će se takođe uključiti u dijalog o upravljanju javnim finansijama sa zemljama u procesu proširenja, što će, između ostalog, podržati napredak ka ispunjavanju ekonomskih kriterijuma. Zemlje će morati da pripreme akcione planove u ovoj oblasti koje će nadgledati Komisija. Napredovanje ka delotvornom upravljanju javnim finansijama takođe će otvoriti mogućnost za sektorsku budžetsku podršku, što je predviđeno u okviru IPA II.

Komisija će ovaj pristup unaprediti u tesnoj saradnji sa relevantnim međunarodnim finansijskim institucijama i pružiće sveobuhvatnu regionalnu tehničku pomoć za to. Preporuke Komisije o ekonomskim kriterijumima ponudiće smernice u okviru delokruga ove tehničke pomoći.

Ostale mere za jačanje konkurentnosti, investicija, rasta i otvaranje radnih mesta

Podrška Komisije za održivi ekonomski razvoj na Zapadnom Balkanu izlazi iz okvira makroekonomske stabilizacije i dostizanja statusa funkcionalne tržišne ekonomije. Komisija je od početka krize insistirala da je potrebno da se učini više kako bi se rešila teška socijalno-ekonomska situacija, naročito visoka nezaposlenost. Komisija je takođe naglasila potrebu da se podrži investiranje u infrastrukturu na Zapadnom Balkanu. Prekogrančne saobraćajne, energetske i komunikacione mreže nisu razvijene u dovoljnoj meri. Imajući u vidu veličinu privreda zemalja Zapadnog Balkana, ključno rešenje je bliža integracija. Regionalna ekonomska saradnja je prepoznata kao prilika za rast i osnova za političku saradnju i dobrosusedske odnose. Planirana liberalizacija usluga u Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) bi mogla dodatno pomoći ovom cilju. Razvoj ljudskih i fizičkog kapitala u seoskim sredinama i dodatno usvajanje evropskih standarda u sektoru poljoprivredno-prehrambenih proizvoda doprineće konkurentnosti regionalnog poljoprivrednog sektora.

Komisija je već započela novi dijalog o programima zapošljavanja i socijalne reforme sa Turskom i Srbijom. Uslediće dijalozi sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom i Crnom Gorom. Socijalno-ekonomska situacija u zemljama potencijalnim kandidatima je izazovnija nego u zemljama kandidatima i biće potrebna dodatna podrška da se izgrade administrativni kapaciteti za olakšanje učešća u novom procesu. Potencijalni kandidati će biti postepeno pozivani u novi dijalog. Program sveobuhvatne tehničke pomoći će biti pripremljen 2014. godine, sa naglaskom na potencijalne kandidate. Komisija će nastaviti da razvija platformu za obrazovanje i obuku na Zapadnom Balkanu u cilju smanjenja razlika u veštinama i poboljšanja obrazovnih sistema.

Pod okriljem Saveta za regionalnu saradnju (SRS), regionalne grupe formirane prema agendi iz Soluna počele su da rade na prioritetima iz Evropa 2020. Regionalna strategija 2020 je u procesu izrade. Potrebno je da se učini više kako bi se povećala svest i kapacitet trenutno razuđenih regionalnih grupa kako bi mogle da se redovno angažuju u preispitivanjima sa kolegama i izdavanju preporuka. Biće potrebno da SRS razvije javni mehanizam za nadgledanje. Nalazi ovih grupa i mehanizma za nadgledanje će pratiti Komisija u svom ekonomskom dijalogu i u procesu pripreme IPA programa.

Reforme koje vode do ispunjavanja ekonomskih kriterijuma takođe će biti podržane od strane Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF). Uloga WBIF je sve važnija u pomaganju da se pripreme i podrže investicije koje su najpotrebnije za povećanje rasta i zapošljavanja. Komisija, bilateralni donatori i međunarodne finansijske institucije, u okviru WBIF-a obezbeđuju investicije vredne 4 milijarde evra godišnje u oblasti transporta, energetike, životne sredine, klimatskih promena, socijalnog sektora i razvoja privatnog sektora /malih i srednjih preduzeća, gde Komisija sufinansira platformu Zapadnog Balkana za mala i srednja preduzeća koja ima za cilj poboljšanje pristupa finansijama malim i srednjim preduzećima preko garancija i zajedničkog kapitala.

Transportne i energetske povezivanje između EU i zemalja u procesu proširenja biće ključni prioritet za promociju ekonomskog rasta, zapošljavanja, trgovine i kulturne razmene. Komisija podvlači značaj daljeg razvoj trans-evropske energetske infrastrukture i saradnje sa Energetskom zajednicom. Nastupajući Sporazum o transportnoj zajednici promovisaće integraciju tržišta zemaljskog transporta i infrastrukturu istovremeno pomažući zemljama Zapadnog Balkana da primene standarde zemaljskog transporta. Komisija je pregledala trans-evropske mreže EU u oblasti transporta (TEN-T) i energije (TEN-E) sa ciljem poboljšanja veza sa zemljama obuhvaćenim procesom proširenja i dobrosusedskim politikama. U tom smislu, Komisija je usvojila spisak projekata od zajedničkog interesa (PZI) za razvoj

trans-evropske energetske infrastrukture. Spisak projekata od interesa za Energetsku zajednicu (PECI) trebalo bi da se usvoji na sledećem Savetu ministara u okviru Energetske zajednice.

Saradnja sa Turskom će biti povećana, najviše u pogledu njene strateške pozicije i potencijala da bude energetska čvorište. Turska je 2013. godine ratifikovala Sporazum o Trans-anatolijskom gasovodu sa ciljem povezivanja sa Trans-jadranskim gasovodom, čime bi se prirodni gas iz Kaspijskog mora dovođio u EU preko Turske. U tom kontekstu, jačanje energetske saradnje EU i Turske, kao i odgovarajuće napredovanje u pretpristupnim pregovorima olakšaće dalji napredak u međusobnom povezivanju i integraciji energetskih tržišta EU i Turske. Komisija se raduje proceni koju sprovodi Svetska banka, a kojom se preispituje mogućnost za Carinsku uniju između EU i Turske. Iz ove procene, koju je naručila Evropska komisija, očekuju se preporuke za poboljšanje njene funkcionalnosti i mogućnost za proširenje njenog delokruga.

Kako bi podržala rad na napred pomenutim izazovima Komisija će:

- Pozvati zemlje u procesu proširenja da pripreme nacionalnu strategiju za ekonomsku reformu koja će se sastojati od dva elementa – postojeći makroekonomski i fiskalni program i novi program za strukturne reforme i konkurentnost. Proces će dovesti do konkretnih preporuka za zemlju i jasnih smernica o akcijama potrebnim da se postigne dalji napredak ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji i za poboljšanje konkurentnosti.
- Pokretanje dijaloga sa zemljama o neophodnim zahtevima da se ispune standardi upravljanja javnim finansijama, pripremajući teren za potencijalnu budžetsku podršku IPA.
- Pružanje sveobuhvatne tehničke pomoći u tesnoj saradnji sa ostalim međunarodnim organizacijama.

U periodu 2007-2013, obezbeđena je pretpristupna pomoć od oko 190 miliona evra za jačanje institucionalnih kapaciteta vlada u oblastima kao što su upravljanje javnim sredstvima, ekonomska i fiskalna politika i statistika, kao i institucionalni kapaciteti nacionalnih banaka.

Komisija će **preko IPA II** nastaviti da podržava reforme koje vode do ispunjavanja ekonomskih kriterijuma i socijalno-ekonomskog razvoja, uključujući i preko Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF), dajući prioritet poboljšanjima transportne i energetske povezanosti između EU i zemalja u procesu proširenja, i pružanjem tehničke pomoći za podršku ekonomske uprave, dijaloga o zapošljavanju i socijalnim pitanjima, ciljevima SRS-a o regionalnoj strategiji 2020, i poljoprivredi i ruralnom razvoju.

b) Vladavina prava

Vladavina prava je elementarna vrednost na kojoj se EU temelji. Čuvanje vrednosti, kao što je vladavina prava, je ono za šta je EU osnovana, od njenog početka do poslednjeg poglavlja u proširenju. Vladavina prava ostaje prioritet za EU i **u srcu je procesa pristupanja**, ključni stub kriterijuma iz Kopenhagena. Zemlje koje teže pristupanju Uniji moraju da od rane faze uspostave i promovišu odgovarajuće funkcionisanje ključnih institucija neophodnih za obezbeđivanje vladavine prava. Vladavina prava podržava poslovno okruženje, pružajući pravnu sigurnost ekonomskim operaterima i stimulišući investicije, zapošljavanje i rast. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je izuzetno bitna za sprečavanje infiltriranja kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem. U većini zemalja u procesu proširenja postoji potreba za inkluzivnom, transparentnom i ambicioznom reformom pravosuđa sa ciljem obezbeđivanja nezavisnih, nepristrasnih, efikasnih i odgovornih sudskih sistema. Posebna pažnja treba da se posveti procedurama imenovanja, evaluacije i disciplinskih postupaka za sudije. Takođe postoji potreba da se uspostave snažniji okviri za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, što ostaje zabrinutost u mnogim zemljama u procesu proširenja.

Potrebno je da se ulože naponi da se osigura postizanje održivih rezultata u ovoj oblasti na osnovu efikasnih, delotvornih i nepristrasnih istraga, gonjenja i sudskih rešenja u predmetima na svim nivoima, uključujući i korupciju na visokom nivou.

Proces **vizne liberalizacije** je dao podstrek zemljama Zapadnog Balkana da preduzmu značajne korake u reformi onih aspekata koji se najviše odnose na proces liberalizacije. Te reforme su ojačale unutrašnju upravu. Zemlje bi trebalo da pojačaju napore na konsolidovanju ovih reformi i primeni mera za sprečavanje zloupotrebe bezviznog režima kao što je preporučeno od strane Komisije u njenim izveštajima o praćenju nakon vizne liberalizacije. Komisija će predstaviti četvrti takav izveštaj do kraja 2013. godine. Pitanje migracije i upravljanja granicama će se i dalje rešavati na odgovarajućim forumima, kao što je okvir SSP, i uključujući u poglavlje 24 o pravdi, slobodi i bezbednosti.

Trenutno se primenjuje **novi pristup u pristupnim pregovorima** o pravosuđu i osnovnim pravima i pravdi, slobodi i bezbednosti. Nadgrađujući se na naučenim lekcijama, novi pristup uvodi potrebu da se tokom celog procesa postižu dobri rezultati u sprovođenju reformi. Rad u ovim oblastima rano u procesu pregovora daje maksimalno vreme zemljama u procesu proširenja da obezbede da reforme budu duboko ukorenjene i nepovratne. U pregovorima sa *Crnom Gorom* se sada primenjuje novi pristup, a ova zemlja je pripremila sveobuhvatne akcione planove kao osnovu za otvaranje pregovora o ovim poglavljima. Nakon poziva Evropskog saveta u junu 2013. godine, novi pristup je u celosti integrisan u okvir pregovora sa *Srbijom* i u toku je skrining poglavlja 23 i 24.

Vladavina prava je takođe ključna tema u odnosima **EU sa drugim zemljama u procesu proširenja**. Na pristupnom dijalogu na visokom nivou između Komisije i *Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije* i dalje se obrađuju pitanja vladavine prava. Niz ključnih prioriteta iz Mišljenja Komisije iz 2010. godine koje utvrđuju uslove za otvaranje pristupnih pregovora sa *Albanijom* tiče se vladavine prava. Komisija podržava sudsku reformu preko svog Strukturiranog dijaloga o pravdi sa *Bosnom i Hercegovinom* i takođe održava Strukturirani dijalog sa *Kosovom*, usredsređujući se na borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i reformu pravosuđa. Vladavina prava je takođe prioritet u okviru pozitivne agende sa *Turskom*.

Kako bi podržala napred navedene izazove Komisija će:

- Primeniti novi pristup u poglavljima o pravosuđu i osnovnim pravima i pravdi, slobodi i bezbednosti sa *Crnom Gorom* i *Srbijom* i nastaviće da daje prioritet vladavini prava preko ciljanih dijaloga sa drugim zemljama u procesu proširenja.
- Obezbediti koordinaciju sa relevantnim evropskim agencijama (naročito Europol, Eurojust i Frontex) i ohrabriće ojačaju saradnju između ovih agencija i zemalja u procesu proširenja, uključujući i zaključivanje operativnih sporazuma sa Europolom.
- Ojačati podršku reformi koje se odnose na vladavinu prava preko IPA II, na nacionalnom i regionalnom nivou, kako bi se ugradile reforme u ovim ključnim oblastima i kako bi se osigurala efektivna razmena najboljih praksi u postizanju rezultata u suzbijanju organizovanog kriminala i korupcije.

U periodu 2007-2013, obezbeđeno je više od 800 miliona evra predpristupne pomoći za poboljšanje sudskog sektora, nezavisnost pravosuđa, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i upravljanje granicama i bezbednost. **Preko IPA II** će biti razvijene sektorske strategije sa konkretnim fokusom na razvoj nezavisnih, efikasnih i profesionalnih pravosuđa i podršku razvoja snažnog okvira na nacionalnom i regionalnom nivou i dostignuća u primeni borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Ovo obuhvata preventivne mere i pružanje pravnih i istražnih sredstava organima za primenu zakona, naročito kapaciteta da sprovede finansijske istrage.

c) Funkcionisanje institucija koje garantuju demokratiju

Politički kriterijumi iz Kopenhagena zahtevaju od zemalja kandidata da postignu stabilnost institucija koje garantuju demokratiju. Odgovarajuće funkcionisanje ključnih institucija je vitalno, bilo nacionalnog parlamenta, vlade ili javne uprave. Transparentnost, odgovornost i delotvornost institucija i javnih uprava, uključujući i veći fokus na potrebe građana i firmi, treba da se prioritizuje u većini zemalja u procesu proširenja. Potrebno je da se učini više na jačanju učesničke demokratije i uspostavljanju nacionalnih platformi za reforme koje se odnose na EU, a koje izgrađuju konsenzus šireg kruga aktera i šireg društva za podršku glavnih neophodnih reformi. Zemlje takođe treba da nađu odgovarajući balans između **centralne, regionalne i lokalne uprave** koji najbolje podržava primenu reformi i pruža usluge građanima. Uloga regionalnih i lokalnih vlasti u procesu proširenja i eventualna primena propisa EU takođe je od ključne važnosti.

Demokratske institucije su i dalje krhke u nizu zemalja u procesu proširenja. Nedostaje kultura postizanja konsenzusa, a uloga **nacionalnih parlamenata** nije dovoljno razvijena. Demokratija je više od sprovođenja slobodnih i pravičnih izbora. Demokratija se tiče snažnih, odgovornih institucija i učesničkih procesa, okruženih oko nacionalnih parlamenata. Parlamentarni nadzor se često podriiva prekomernim korišćenjem hitnih procedura za zakonodavstvo, slabim sistemima skupštinskih odbora i nedovoljnom konsultacijom sa akterima, sa minimalnim doprinosom eksperata.

Izbori se prečesto vide kao prilika da se stekne politička kontrola nad državnim institucijama daleko izvan okvira normalne legitimne primopredaje političke moći povezane sa promenom administracije. U mnogim slučajevima čak su i relativno niže pozicije u javnoj administraciji delotvorno ispolitizovane. Ovo podriiva kapacitet i odgovornost administracije. **Reforma javne uprave** je od vitalnog značaja, uključujući i profesionalizaciju i depolitizaciju civilne službe. Od suštinskog značaja su ugradnja meritokratskih principa, suzbijanje korupcije i obezbeđivanje adekvatnih administrativnih procedura, uključujući i u pogledu ljudskih resursa.

Civilno društvo i građani, a naročito mladi, prečesto su marginalizovani od svakodnevne politike. Dijalog između donosilaca odluka i aktera treba da se dalje razvije. Ojačano civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema. Ono osnažuje političku odgovornost i socijalnu koheziju, produbljujući razumevanje i uključivost reformi koje se odnose na pristupanje, kao i podržavajući pomirenje u društvima podeljenim sukobom. U nekim slučajevima je potrebno da se razvije ambijent koji pruža veću podršku i prilike da bi se poboljšali uslovi za politički dijalog i nepartijski doprinos u procesu donošenja odluka, podržanom kvalitetnom statistikom koju će obezbediti nezavisne nacionalne statističke službe. Biće potrebno da se osigura nezavisnost i delotvornost ključnih organa, kao što su zaštitnik građana i državna revizorska institucija i da se njihove preporuke adekvatno proprate.

Kako bi podržala rad na napred pomenutim izazovima, Komisija će:

- Intenzivnije raditi sa međunarodnim organizacijama kao što su Savet Evrope, OSCE/ODIHR i OECD (SIGMA) kako bi podržala izborne i parlamentarne reforme; nastaviti da promovise saradnju između parlamenata između parlamenata u regionu i parlamenata u državama članicama EU i Evropskog parlamenta.

- Povećati prioritet dodeljen reformi javne uprave u procesu pristupanja, sa posebnim naglaskom na transparentnost, depolitizaciju i meritokratske procese zapošljavanja.

– Povećati fokus na civilno društvo, uključujući i jačanje kapaciteta i podsticanje stvaranja ambijenta koji omogućava njegov razvoj i već angažovanje aktera u reformama, uključujući i preko veće transparentnosti vladinih akcija i potrošnje;

- Promovisati široko učešće u procesu pristupanja, nadgrađujući se na pozitivnom primeru Crne Gore, i podsticati maksimalnu transparentnost u rukovanje relevantnim dokumentima.

Preko 30 miliona evra predpristupne pomoći je obezbeđeno u periodu 2007-2013 za povećanje, između ostalog, kapaciteta nacionalnih parlamenata, zaštitnika građana i državnih revizorskih institucija. U istom periodu, organizacije civilnog društva su podržane sa skoro 190 miliona evra iz IPA, kao i preko 35 miliona evra iz Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava (EIDHR). Komisija će **preko IPA II** podržati jačanje demokratskih institucija, dobru upravu, uključujući reformu ombudsmena i javne uprave, uključujući tvining projekte u tim oblastima. Komisija će takođe istražiti opcije za jačanje i dalju podršku buduće generacije kreatora politike, javnih službenika i lidera, uključujući i preko bolje ciljanih programa posete i mogućih šema stipendija EU. Komisija će takođe nastaviti da podržava jačanje kapaciteta civilnog društva, uključujući i preko Programa za civilno društvo, i obezbeđivanja veće uloge za civilno društvo u strateškom programiranju IPA II.

d) Elementarna prava

Civilna, politička, socijalna i ekonomska prava, kao i prava osoba koje pripadaju manjinskim zajednicama, značajna su pitanja u većini zemalja u procesu proširenja. Elementarna prava su široko zagarantovana u zakonima zemalja u procesu proširenja, ali se u mnogim slučajevima ne primenjuju u praksi. Potrebno je da se učini više kako bi se poboljšao položaj žena i osigurala rodna ravnopravnost, kako bi se primenila dečija prava i podržale osobe sa invaliditetom.

U nizu zemalja u procesu proširenja, sloboda izražavanja ostaje velika zabrinutost. Etničke manjine, naročito Romi, suočavaju se sa mnogim poteškoćama, uprkos postojanju zakonskih okvira kojima se podržavaju njihova prava. Važno je da se ojača dosledan okvir za suzbijanje određenih vidova i iskaza rasizma i ksenofobije u oblastima kao što su audio-vizuelni mediji, sport, politika, obrazovanje i internet. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije je takođe široko rasprostranjena. Ove osetljive grupe stanovništva takođe se suočavaju sa neprijateljstvima koja se mogu spuštati do govora mržnje, nasilja i zastrašivanja.

Komisija u ovogodišnjoj Komunikaciji posvećuje posebnu pažnju slobodi izražavanja, položaju Roma i položaju osoba iz LGBTI zajednice. Komisija tesno radi na ovim pitanjima elementarnih prava sa relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama, naročito sa Savetom Evrope i OEBS-om. Komisija predlaže da zemlje kandidati učestvuju kao posmatrači u Agenciji za elementarna prava EU, u svetlu podrške njihovim naporima da osiguraju puno poštovanje elementarnih prava.

- Sloboda izražavanja

Komisija je dala prioritet slobodi izražavanja i medijima u procesu pristupanja EU i u našoj finansijskoj i tehničkoj pomoći. Komisija je zajedno sa Evropskim parlamentom u junu 2013. Godine održala **konferenciju Govori slobodno!2** (eng. **Speak up!2**) na kojoj je učestvovalo stotine aktera iz medija, civilnog društva i nacionalnih organa.

Zemlje u procesu proširenja u većini slučajeva karakteriše pluralizovani medijski pejzaž. Međutim, konferencija Govori slobodno!2 je potvrdila da je potrebno da se hitno reši niz važnih izazova. Slučajevi nasilja i zastrašivanja novinara su kontinuirani problem, i vode do samocenzure. Vlasti bi trebalo da pojačaju svoje napore na istraživanju novih i ranijih slučajeva i da osiguraju primenu sankcija koje odvrćaju počinioce.

Dekriminalizacijom **klevete** učinjen je ogroman korak u zaštiti slobodnog i kritičnog novinarstva na području jugoistočne Evrope. Ipak, progon novinara se nastavlja. Postoji potreba da se pravosuđe razvije i obuča kako bi sprečilo zloupotrebu državnih ovlašćenja.

Politička uplitanja u slobodu medija ostaje ozbiljna zabrinutost. Potrebno je više napora kako bi se osigurala politička i finansijska nezavisnost **javnih servisa** na Zapadnom Balkanu. To se najbolje obezbeđuje kada postoje održivo finansiranje i transparentna pravila za imenovanje članova odbora i snažna nacionalna posvećenost za potrebne reforme. U većini zemalja u procesu proširenja **regulatorne uprave** nemaju zadovoljavajući učinak. Štaviše, ne postoji funkcionalno **samoregulisanje medija** i medijske kuće bi trebalo da ulože više napora na poboljšanje svoje unutrašnje uprave. Takođe postoji potreba da se suzbije **pritisak neformalne ekonomije na medije**, uključujući i preko **transparentnosti vlasništva u medijima**, sprečavanjem njihove prekomerne koncentracije i transparentnim pravilima o javnim nabavkama za vladino reklamiranje.

Kako bi podržala rad na ovim izazovima, Komisija će:

- Promovisati slobodu izražavanja i medija i naglasiće važnost članstva u EU preko naših redovnih političkih dijaloga sa zemljama u procesu proširenja.
- Osigurati da sloboda izražavanja i medija bude dosledno smatrana za prioritet preko poglavlja 23 *pravosuđe i elementarna prava* i poglavlja 10 *informaciono društvo i mediji*.
- Dodeliti nagradu za izuzetnost u istraživačkom novinarstvu počevši od 2014. godine.

Preko 27 miliona predpristupne pomoći je obezbeđeno u periodu 2007-2013 za pomoć zemljama da se izbore sa izazovima u vezi sa slobodom izražavanja. Komisija će **preko IPA II** razviti dugoročnu viziju finansijske pomoći EU za slobodu izražavanja, radeći takođe i sa ključnim partnerima (npr. Savet Evrope, OEBS, OECD).

Romi

U Evropi živi od 10 do 12 miliona Roma, od čega oko 4 miliona u Turskoj i 1 milion u Zapadnom Balkanu. **Situacija u vezi sa romskim zajednicama širom Evrope je pitanje koje ozbiljno zabrinjava.** Romi su često žrtve rasizma, diskriminacije i socijalnog isključivanja i žive u dubokom siromaštvu, uz nedostatak pristupa zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i usavršavanju, stanovanju i zapošljavanju. U svetlu teških uslova sa kojima se suočavaju, značajan broj napušta regiona i traži azil u brojnim zemljama EU. Većina tih zahteva se na kraju završi neuspešno. Ovakva situacija nije održiva.

Na nivou EU je od 2011. godine uspostavljen okvir **Nacionalnih strategija za integraciju Roma**. Sa fokusom na smanjenju siromaštva, socijalnog isključivanja i diskriminacije Roma, principi ovog okvira su jednako važni i za zemlja u procesu proširenja, gde je potrebno da se učini više kako bi se olakšalo socijalno i ekonomsko uključivanje Roma i razvila i obezbedila adekvatna primena, prpratne akcije i praćenje **nacionalnih strategija za Rome**. Uključivanje Roma mora da postane nacionalni prioritet, ne samo strateški dokumenta već i stvarno angažovanje na terenu, sa merama za povećanje pristupa **obrazovanju**, za povećanje **zapošljavanja** i povećanje **zdravstvenih** i uslova **stanovanja**, naročito na obezbeđivanju komunalnih usluga kao što su voda i struja. Pitanje **civilne dokumentacije** i registracije Roma treba da se reši.

Uključivanje Roma ostaje glavni cilj i biće sve veći politički izazov ukoliko se ne preduzmu snažnije akcije. Ono zahteva koordinirani pristup zasnovan na snažnoj **političkoj volji** na svim nivoima, naročito od strane **opštinskih organa** i nacionalnih vlada u dotičnim zemljama, kao i promenu svesti kod većinskog stanovništva. Romski lideri bi takođe trebalo da odigraju svoju važnu ulogu promocijom veće stope civilnog upisa, obezbeđivanje učešće u obaveznom obrazovanju i ograničavanjem tražilaca azila. Lokalne vlasti moraju biti voljne da reše pitanje učešća i pitanje odbijanja zajedničko obrazovanje od strane većinskog stanovništva,

uključujući i povezivanjem isplate pomoći sa pohađanjem nastave.

Komisija tesno radi sa svakom od zemalja u procesu proširenja na pregledu napretka u primeni ključnih preuzetih obaveza na daljem uključivanju romske zajednice. Potrebno je da se poveća koherentnost u podršci Roma u zemljama u procesu proširenja sa radom koji se obavlja na nivou EU.

Kako bi podržala rad na napred pomenutim izazovima, Komisija će:

- Podržati i ohrabriti organizovanje pratećih sastanaka za nacionalne seminare iz 2011; sa rigoroznim praćenjem primene operativnih zaključaka preko odbora za praćenje zemalja.
- Povećati i bolje usmeriti finansiranje u okviru IPA preko programa za Rome radi finansiranja mera dogovorenih na nacionalnim seminarima, sa poboljšanom saradnjom sa drugim međunarodnim organizacijama.
- Održati konferenciju o Romima u Briselu 2014. godine o budućim koracima, uključujući i dodelu nagrada NVO-ima za inovativne i uspešne projekte za uključivanje Roma.

Preko 100 miliona evra predpristupne pomoći je obezbeđeno u periodu 2007-2013 za podršku socijalnog uključivanja i integracije Roma u zemljama u procesu proširenja, uključujući i za stanovanje. Komisija će **preko IPA II** bolje usmeravati sredstva i ojačati stratešku saradnju sa spoljnim akterima, utvrđujući i nadgrađujući se na najboljim praksama. Prioritet će imati projekti koji imaju direktan uticaj na živote pojedinaca iz romske zajednice, sa konkretnim težištem na obrazovanje i socijalno uključivanje.

Lezbijske, homoseksualci, biseksualci, transrodne osobe i interseksualci (LGBTI)

Homofobija, diskriminacija i govor mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta još uvek su široko rasprostranjeni fenomen na Zapadnom Balkanu i u Turskoj. Ovo je delom slučaj zbog nepotpunih zakonodavnih okvira, ali i zbog nedosledne primene postojećih zakonskih odredaba. Kršenja prava uključuju diskriminaciju u oblastima kao što su zapošljavanje i obrazovanje neuspeh određenih organa da primene slobodu govora i okupljanja, govor mržnje, zastrašivanje i fizičko nasilje, čak i ubistva.

EU je u junu 2013. godine usvojila smernice za promociju i zaštitu LGBTI osoba u upražnjavanju svih ljudskih prava kako bi se dale smernice službi za spoljne poslove EU u ovoj oblasti. Uspešna strategija u ovoj oblasti u zemljama u procesu proširenja zahteva snažnu političku posvećenost vlada, lokalnih vlasti i organa za primenu zakona, kao i EU. Vlasti u zemljama u procesu proširenja mogu imati ključnu ulogu u postizanju promene svesti celog društva prema LGBTI osobama, koje je u najboljem slučaju ambivalentno a u najgorem neprijateljsko.

Postoji hitna potreba da se **zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije** proširi kako bi uključilo seksualnu orijentaciju i rodni identitet u okviru svog delokruga u Turskoj i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji. **Zakonodavstvo koje se tiče govora mržnje** tek treba da se usvoji u većini zemalja. Obuka uprava za primenu zakona, institucija zaštitnika građana, sudija i medijskih eksperata je potrebna kako bi se povećala svest o novom zakonodavstvu, osiguralo **odgovarajuća primena** i doprinelo povećanju razumevanja. Zemlje moraju težiti pristupu **nulte tolerancije prema govoru mržnje, nasilju i zastrašivanju** i da preduzmu korake kao pitanje prioriteta na rešavanje slučajeva iz prošlosti i da budu spremne da snažno reaguju na nove slučajeve u budućnosti. Potrebno je da ove zemlje preduzmu mere za **suzbijanje stereotipa i pogrešnog informisanja**, uključujući i u obrazovnom sistemu. Verske ili kulturne vrednosti ne mogu se prizivati za opravdavanje bilo kakvog vida diskriminacije. Sloboda okupljanja i izražavanja bi trebalo da bude zaštićena, uključujući i preko odgovarajućeg upravljanja paradama ponosa, uključujući i u Srbiji gde je ove godine na žalost parada ponosa zabranjena treću godinu za redom iz bezbednosnih razloga.

Kako bi podržala rad na napred pomenutim izazovima, Komisija će:

- Povećati političku podršku i vidljivost, između ostalog, obezbeđivanjem sistematskog rešavanja ovih pitanja na odgovarajućim forumima sa zemljama u procesu proširenja i u procesu pregovora, utvrđujući jasnije političke prioritete i poboljšanjem nadzora i praćenja.
- Organizovati konferenciju o LGBTI na visokom nivou tokom 2014. godine sa ciljem popisivanja trenutnog stanja i postignutog napretka, razmene najboljih praksi kao i usvajanja operativnih zaključaka.
- Poboljšati stratešku saradnju sa spoljnim akterima (međunarodnim organizacijama i civilnim društvom).

Preko 25 miliona evra je obezbeđeno u periodu 2007-2013 za konkretnu podršku LGBTI pitanja, preko IPA I EIDHR. Komisija će **preko IPA II** bolje usmeravati finansiranje, uključujući i obuku zaposlenih u relevantnim javnim institucijama, uključujući i sudije i policajce, i usmeravanje kampanja i ostalih inicijativa (radionice, skupovi) za povećanje svesti i tolerancije. Komisija će koordinirati svoju pomoć za ova pitanja, naročito preko Saveta Evrope i OEBS-a.

e) Bilateralna pitanja i prevazilaženje nasleđa prošlosti

Istorijski sporazum postignut u aprilu između Beograda i Prištine stvara uslove za jačanje zajedničke evropske budućnosti za obe strane. Njime se bilateralni sporazumi stavljaju u novi kontekst, pokazujući šta ste može postići političkom voljom, hrabrošću i podrškom EU. Nakon niza sastanaka na visokom nivou uz posredovanje EU, Srbija i Kosovo su se 19. aprila dogovorili o *'Prvom sporazumu o principima za normalizaciju odnosa'*, koji je dopunjen u maju sveobuhvatnim planom sprovođenja sa jasnim vremenskim okvirima do kraja 2013. Ovo je pripremio put za odluku Evropskog saveta da započne pregovore o pristupanju sa Srbijom i Svetom da usvoji direktive o pregovorima o SSP sa Kosovom.

Takođe je ostvaren napredak u **bilateralnim pitanjima** u drugim zemljama regiona, sa osnaženim dobrosusedskim odnosima. Srbija i Bosna i Hercegovina su intenzivirale kontakte, predsednik Srbije se javno izvinio za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini, i došlo je do konstruktivnijeg raspoloženja u odnosima između Srbije i Hrvatske. Bilateralni i multilateralni kontakti između zemalja regiona takođe su nastavljani u osetljivim oblastima kao što su ratni zločini, povratka izbeglih, organizovani kriminal i policijska saradnja. Zaključeno je nekoliko sporazuma između tužilaca za ratne zločine, uključujući i između Bosne i Hercegovine i Hrvatske i Srbije. Radi se na rešavanju pitanja izručenja. Predstavnici predsednika Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Srbije i Kosova sastali su se u decembru kako bi po prvi put razgovarali o statutu inicijative za utvrđivanje istine i pomirenje REKOM. Oni su usaglasili ciljeve i suštinsku ulogu ove inicijative. Regionalni projekat za stambena pitanja u okviru Sarajevskog procesa realizuju Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora.

Potrebno je da se postignuti napredak ojača. Mnogi bilateralni problemi još uvek nisu rešeni, uključujući i pitanja manjina i ona koja proizilaze od raspada bivše Jugoslavije, kao što je demarkacija granica. Bitno suprotstavljena viđenja nedavne istorije opterećuju odnose, kao i učestali međuetnički problemi. Potrebno je da politički i ostali lideri pokažu više odgovornosti i da zauzmu oštriji stav za osuđivanje govora mržnje i ostalih pokazatelja netolerancije kada se dese. Potrebno je više rada kako bi se odgovorni za ratne zločine kaznili, na rešavanju tekućih pitanja koja se tiču izbeglica i interno raseljenih lica, kao i da se normalizuju odnosi po pitanju situacije manjina. Postignut je nedovoljan napredak po pitanju nestalih lica.

Međuetnički i sporovi koji se tiču statusa i dalje ometaju funkcionisanje institucija u državama, naročito u Bosni i Hercegovini, što remeti reformski proces. Teška međuetnička pitanja mogu se uspešno rešiti dijalogom i kompromisom, kao što je pokazano sporazumom između Srbije i Kosova i tekućom primenom Ohridskog sporazuma u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji.

Nerešena bilateralna pitanja i dalje negativno utiču na proces pristupanja. U duhu dobrosusedskih odnosa potrebno je da strane što pre reše otvorena bilateralna pitanja. Potrebno je da se uloži svaki napor da se izbegne donošenje značajnih bilateralnih sporova u EU. Komisija poziva strane da ulože svaki napor na rešavanju zaostalih sporova u skladu sa utvrđenim principima i sredstvima, uključujući i putem upućivanja pitanja prema potrebi Međunarodnom sudu pravde ili ostalim postojećim ili ad hoc organima za rešavanje sporova. Hrvatska i Slovenija su pokazale da takav pristup može dovesti do pozitivnih rezultata. Bilateralna pitanja ne bi trebalo da usporavaju proces pristupanja.

EU je sada u procesu integrisanja zahteva za normalizaciju odnosa između Beograda i Prištine u okvir za pristupne pregovore sa Srbijom. Što se tiče Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, održavanje dobrosusedskih odnosa, uključujući i rešenje postignuto pregovorima i prihvatljivo za sve u pogledu pitanja imena, pod okriljem UN, ostaje suštinsko i potrebno je da se iznađe bez daljih odlaganja. Komisija je spremna da olakša stvaranje neophodnog političkog podsticaja u potrazi za rešenjem i da podrži srodne inicijative.

Pomirenje je od suštinskog značaja za promociju stabilnosti regiona koji je nedavno bio pogođen sukobom. Zemlje regiona, države članice i EU bi trebalo da učine više za podršku da se stvori ambijent u jugoistočnoj Evropi koji će biti povoljan za prevazilaženje nasleđa prošlosti, čime bi se umanjio rizik da otvorena bilateralna pitanja budu politički instrumentalizovana. Komisija podvlači značaj izjave Hrvatske o promociji evropskih vrednosti u jugoistočnoj Evropi. Spremnost Hrvatske da iskoristi svoju jedinstvenu poziciju kao prva država članica EU ozbiljno pogođena sukobima iz 1990-ih da pruži političku i tehničku pomoć svojim susedima na njihovom putu ka EU za svaku je pohvalu. Komisija je spremna da posreduje ovakvom podrškom naročito preko programa TAIEX.

Nastavljena je **regionalna saradnja** unutar regionalnih foruma kao što su Energetska zajednica, Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje, Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) i Regionalna škola za javnu upravu. Savet za regionalnu saradnju dodatno razvija svoju ulogu kao platforma za promociju pitanja od značaja za ceo region i njegovu evropsku perspektivu čime dodatno unosi regionalnu saradnju u glavni tok političkog rasporeda zemalja. Predlog Crne Gore za formiranje Zapadno-balkanska šestorka (okupljajući Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju, Kosovo, Crnu Goru i Srbiju) konstruktivna je inicijativa, nadgrađujući se na pozitivnim iskustvima Višegradske četvorke. Važno je da ovakve inicijative budu komplementarne i da dodaju vrednost postojećim aranžmanima, kao i da budu u regionalnom vlasništvu i rukovođenju. Aktivno učešće u Dunavskoj i predstojećoj Jadransko-Jonskoj makro-regionalnoj strategiji može takođe podržati ekonomski i socijalni razvoj i promovisati evropsku integraciju.

Kako bi podržala rad na napred pomenutim izazovima, Komisija će:

- Podstaci razvoj mreže bilateralnih sporazuma između zemalja potpisnica Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju kako bi se obezbedio okvir za veći politički dijalog o ključnim pitanjima.
- Nastaviti da nudi političku podršku i posredovanje svim zainteresovanim zemljama u postizanju rešenja za bilateralna pitanja što je pre moguće i nastaviće da aktivno podržava napore ostalih foruma za iznalaženje rešenja.

Komisija je u periodu 2007-2013 obezbedila značajna predpristupna sredstva za projekte i inicijative kojima se podržavaju pomirenje i regionalna i prekogranična saradnja. Pomirenje će biti ključna tema u okviru IPA II i Komisija će nastaviti da podržava inicijative koje imaju za cilj rešavanje pitanja ratnog nasleđa (Sarajevski proces, Mreža za istraživanje ratnih zločina, Proces istine i pomirenja (REKOM)). Saradnja će takođe biti podstaknuta i podržana u oblastima kao što su obrazovanje, nauka, kultura, mediji, mladi i sport. Komisija će nastaviti da pruža podršku regionalnim inicijativama, kao što su Savet za regionalnu saradnju i Regionalna škola za javnu upravu. To će biti važno da se osigura koherentnost i usklađivanje sredstava između zemlje i regionalnih programa i relevantnih makro-regionalni strategija.

III. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu napred iznetih analiza i konkretnih procena zemalja u zaključcima za svaku zemlju datim u aneksu, Komisija donosi sledeće **zaključke i preporuke**:

I

1. Zapadni Balkan je pre **dvadeset godina** bio razoren sukobom. Istovremeno, Evropska unija je dogovorila **kriterijume iz Kopenhagena** za pristupanje budućih država članica u EU. Deset godina kasnije, na **Samitu u Solunu** održanom 2003. godine države članice EU su dale svim zemljama Zapadnog Balkana **jasnu perspektivu za članstvo u EU**, u zavisnosti od ispunjavanja neophodnih uslova, uključujući i uslove procesa stabilizacije i pridruživanja.

Hrvatska je te uslove ispunila i EU je jula 2013. godine primila **Hrvatsku kao 28. državu članicu**. Pristupanje Hrvatske je primer transformativne moći i stabilizacionog efekta procesa proširenja. Istorijski sporazum između **Srbije i Kosova** u aprilu dodatni je dokaz moći evropske perspektive i njene uloge u zalečenju dubokih ožiljaka iz prošlosti.

Kriterijumi iz Kopenhagena su i danas izuzetno bitni, odražavajući **ključne vrednosti** na kojima počiva EU: demokratija, vladavina prava, poštovanje elementarnih prava. **Ekonomski izazovi sa kojima se EU suočava** podvlače značaj ekonomskih kriterijuma i potrebu da se dodatno konsoliduje ekonomska i finansijska stabilnost i da se neguju rast i konkurentnost u zemljama u procesu proširenja.

2. **Proces pristupanja** je dana rigorozniji i sveobuhvatniji nego ranije odražavajući evoluciju politika EU kao i naučene lekcije iz prethodnih proširenja. Proces je izgrađen na **striktom ali pravičnom uslovljavanju** napredovanja ka članstvu zavisno od koraka koje je svaka zemlja preduzela da ispuni **utvrđene kriterijume**. Ovo je ključno za kredibilitet politike proširenja i pružanje podsticaja zemljama u procesu proširenja za rad na dalekosežnim reformama. Ključna lekcija naučena u prošlosti je rešavanje **elementarnih pitanja pre svega**.
3. **Vladavina prava** je sada u srcu procesa proširenja. Novi pristup, usvojen od strane Saveta u decembru 2011. godine, znači da zemlje treba da reše pitanja kao što je reforma pravosuđa i borba protiv organizovanog kriminala i korupcije u ranoj fazi pristupnih pregovora. Ovo povećava vreme koje zemlje imaju da postignu dobre rezultate u primeni reformi, samim tim obezbeđujući da su reforme duboko ukorenjene i nepovratne. Ovaj novi pristup je ključni element okvira pregovora za Crnu Goru i oblikovaće naš rad sa drugim zemljama u procesu proširenja. Proces vizne liberalizacije je doneo značajne koristi građanima Zapadnog Balkana i dao je podstrek zemljama da primene reforme u oblasti vladavine prava, kao i kontroli

granice i migracije. Zemlje bi trebalo da povećaju svoje napore na jačanju reformi i primeni mera za sprečavanje zloupotrebe bezviznog režima.

4. Globalna ekonomska kriza je podvukla potrebu da sve zemlje ojačaju svoju **ekonomsku upravu**. Nijedna od zemalja Zapadnog Balkana još uvek nema funkcionalnu tržišnu ekonomiju. Sve su pogođene velikom nezaposlenošću, naročito mladih. Od suštinske je važnosti da ove zemlje intenziviraju napore na postizanju održivog rasta i rešavanju izazova neophodnih da se ispune ekonomski kriterijumi i poboljša **konkurentnost**. Komisija je utvrdila niz predloga za podršku ovog cilja, uključujući i uvođenje nacionalnih strategija za ekonomsku reformu i akcione planove za upravljanje javnim finansijama. Komisija će raditi sa vodećim međunarodnim finansijskim institucijama na podršci reformi koje vode do ispunjavanja ekonomskih kriterijuma. Investicioni okvir za Zapadni Balkan nastaviće da podržava investicije koje povećavaju zapošljavanje i rast. Ključan je ambijent pogodan za privlačenje stranih direktnih investicija.
5. Događaji u brojnim zemljama u procesu proširenja podvukli su značaj **jačanja demokratskih institucija** i obezbeđivanja da demokratski procesi budu inkluzivniji. Komisija podstiče i podržaće preko finansijske pomoći civilno društvo i višepartijske platforme za evropske integracije. Komisija će takođe promovisati izborne, parlamentarne i reforme javne uprave u tesnoj saradnji sa međunarodnim organizacijama koje rade u ovim oblastima. i
6. Evropska unija se temelji na zajedničkim vrednostima i principima, uključujući i poštovanje **elementarnih prava**. Sve zemlje Zapadnog Balkana i Turska treba da sprovedu dodatne reforme kojima će osigurati da se principi slobode izražavanja i zaštite prava pripadnika manjinskih zajednica, uključujući i **Roma**, poštuju u praksi. Potrebne su snažnije mere za zaštitu **ranjivih grupa** od diskriminacije, naročito na osnovu seksualne orijentacije. Komisija će povećati prioritet dodeljen ovim pitanjima u procesu pristupanja, uključujući i bolje usmereno finansiranje u okviru IPA i povećanu pomoć za podršku inkluzije Roma preko programa za Rome.
7. **Regionalna saradnje i dobrosusedski odnosi** su suštinski elementi procesa stabilizacije i pridruživanja. Pitanja koja se odnose na ranije sukobe, uključujući i ratne zločine i povratak izbeglica, kao i tretman manjina i obezbeđivanje jednakih prava svim građanima ostaju ključni izazovi za stabilnost u Zapadnom Balkanu i trebalo bi da se u potpunosti reše. Komisija će u tom pogledu nastaviti da podržava inicijative koje imaju za cilj prevazilaženje nasleđa prošlosti. Regionalna saradnja treba da se dodatno ojača, kako bi bila inkluzivna i u regionalnom vlasništvu. Komisija u potpunosti podržava rad Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECF) i Savet za regionalnu saradnju, uključujući i regionalnu strategiju 2020.
8. Potrebni su obnovljeni naponi na prevazilaženju bilateralnih sporova između zemalja u procesu proširenja i sa postojećim državama članicama. Bilateralna pitanja bi dotične strane trebalo da reše što ranije i ne bi trebalo da ih smetaju procesu pristupanja. Komisija poziva strane da ulože svaki napor ka rešavanju otvorenih sporova u skladu sa ustanovljenim principima i sredstvima. Kontekst pristupnih pregovora može stvoriti politički podsticaj za rešavanje sporova. Komisija će nastaviti da nudi političku podršku i posredovanje svim dotičnim zemljama kako bi našle rešenja za bilateralna pitanja što je ranije moguće i nastaviće da aktivno podržava napore u ostalim forumima za nalaženje rešenja. Komisija će podstaći razvoj mreže bilateralnih

sporazuma između zemalja potpisnica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju kako bi se obezbedio okvir za veći politički dijalog o ključnim pitanjima..

9. 2014. godine će biti pokrenut drugi **Instrument pretpristupne pomoći** za period do 2020. godine. EU će preko IPA II nastaviti da pruža značajnu podršku zemljama u procesu proširenja i njihovim pripremama za pristupanje i takođe će podržati regionalnu i prekograničnu saradnju. Težište će biti na oblastima zajedničkog interesa sa manjim prioritetima i velike projekte. Ključni izazovi sa kojima se zemlja suočavaju biće rešavani na strateški i koherentan način, sa inovacijama koje uključuju sektorski pristup, podsticaje za bolji učinak, veću budžetsku podršku i snažnije težište na postizanje merljivih rezultata. Kako bi pomogla da se zadovolje velike potrebe za investicijama i stvorio rast i zapošljavanje, Komisija će ojačati saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama kako bi IPA sredstva mogla da maksimalno koriste privatnom kapitalu preko inovativnih finansijskih instrumenata.
10. Politika proširenja zavisi od podrške građana EU. Ključno je da države članice, zajedno sa institucijama EU, vode informisanu debatu o političkom, ekonomskom i socijalnom uticaju politike proširenja. Oni maju ključnu ulogu u pružanju građanima činjenica o politici proširenja i, radeći to, da ih obaveste o koristima, uključujući njenom velikom doprinosu miru, bezbednosti i prosperitetu, kao i da otklone sve zabrinutosti koje imaju.

II

11. **Crna Gora:** Otvaranje pristupnih pregovora prošle godine obeležilo je otvaranje nove faze za Crnu Goru na njenom putu ka EU. Duboka i trajna politička reforma potrebna za primenu novog pristupa poglavlju 23 o pravosuđu i elementarnim pravima i poglavlja 24 o *sudstvu, slobodi i bezbednosti* zahtevaće snažniju političku volju i poboljšane administrativne kapacitete. Proces pristupanja treba da bude inkluzivan, sa snažnim angažovanjem civilnog društva tokom celog procesa. Crna Gora je usvojila detaljne akcione planove koji predviđaju sveobuhvatni raspored reformi za jačanje vladavine prava. Primena ovih planova i napredak u ispunjavanju privremenih referentnih tačaka u ovim poglavljima utvrdiće sveukupni tempo pristupnih pregovora. U tom pogledu, od suštinske važnosti je primena ustavnih amandmana donetih u julu za jačanje nezavisnosti pravosuđa i dalji napredak u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije, i na visokom nivou.

Reforma javne uprave je prioritet kako bi se osiguralo da Crna Gora ima kapacitet za primenu pravne tekovine, da se izbori sa politizacijom i poveća transparentnosti i profesionalizam civilne službe. Dešavanja iz proteklih meseci, naročito navodno korišćenje javnih sredstava za svrhe političkih partija, naglasila su značaj jačanja poverenja građana u javne institucije. U tom kontekstu je važno da se osigura da se istrage sprovedu temeljno i brzo i da se preduzmu odgovarajuće radnje. Takođe je potrebno adekvatno praćenje rada parlamentarne grupe za izborni proces. Sloboda izražavanja treba da se osnaži, uključujući i odgovarajućim istragama svih slučajeva nasilja i pretnji novinarima a da se počinioci izvedu pred lice pravde. Ključna pitanja u polju ekonomije su poboljšanje poslovnog ambijenta i rešavanje visoke nezaposlenosti. Sada je potrebno da se aluminijumski koncern, KAP, hitno restrukturira.

12. **Srbija:** 2013. je bila istorijska godina za Srbiju na njenom putu ka Evropskoj uniji. Odluka Evropskog saveta iz juna da se otvore pristupni pregovori predstavlja početak bitne nove faze u odnosima Srbije sa Evropskom unijom. Ovo je priznanje za napredak koji je ostvaren u ključnim reformama i bitnim naporima koje je Srbija

uložila u normalizaciji odnosa sa Kosovom. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je stupio na snagu u septembru.

Srbija je aktivno i konstruktivno radila na vidljivom i održivom poboljšanju odnosa sa Kosovom. Angažovanje Srbije u pregovorima uz posredovanje EU u aprilu je dovelo do istorijskog „Prvog sporazuma o principima za normalizaciju odnosa sa Kosovom” (Prvi Sporazum), koji je dopunjen u maju planom za sprovođenje. Sprovođenje je nastavljeno i već je dovelo do niza nepovratnih promena na terenu. Strane su takođe postigle sporazum o energetici i telekomunikacijama. Srbija treba da ostane potpuno posvećena nastavku normalizacije odnosa sa Kosovom i sprovođenju svih dogovora postignutih u dijalogu.

Komisija je u septembru počela skrining pravnih tekovina i očekuje prvu međuvladinu konferenciju o pristupanju Srbije najkasnije do januara 2014. godine, kada Savet usvoji okvir pregovora. U ovoj zahtevnoj fazi Srbija će morati da posveti posebnu pažnju ključnim oblastima vladavine prava, naročito na sprovođenje reforme pravosuđa, nezavisnost ključnih institucija, slobodu medija, borbu protiv diskriminacije i zaštitu manjina. Strategija za Rome treba da se proaktivno sprovede. Srbija treba da nastavi sa poboljšanjem poslovnog ambijenta i da razvije konkurentan privatni sektor. Rešavanje pitanja visoke nezaposlenosti je takođe veoma bitno. Srbija treba da se nadgradi na pozitivnom doprinosu koji je dala regionalnoj saradnji tokom protekle godine, što je obuhvatilo jačanje kontakata na visokom nivou sa susednim zemljama.

13. **Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija:** Politička kriza koja je usledila nakon dešavanja u parlamentu krajem prošle godine otkrila je duboku podelu između političkih partija, što je uticalo na funkcionisanje parlamenta, i pokazalo potrebu za konstruktivnom politikom u nacionalnom interesu. Kontinuirano sprovođenje političkog dogovora postignutog 1. maja je ključno. Evropska agenda ostaje strateški prioritet zemlje. Pristupni dijalog na visokom nivou je doprineo napredovanju u mnogim prioritetnim oblastima, uključujući i eliminisanje zaostalih sudskih predmeta i borbu protiv korupcije. Zemlja je već ostvarila visok nivo usklađenosti s obzirom na to u kojoj fazi procesa pristupanja se nalazi i ostvarila je dodatni napredak u poboljšanju sposobnosti da preuzme obaveze iz članstva.

Reformski prioriteti u narednoj godini trebalo bi da budu delotvorno sprovođenje i primena postojeći zakonskih i političkih okvira. Posebna pažnja treba da se posveti vladavini prava, uključujući i nezavisnost pravosuđa i postizanje dodatnih rezultata u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Sloboda izražavanja i situacija u kojoj se nalaze mediji generalno ostaju pitanje koje zabrinjava. Potrebno je da se završi pregled Ohridskog sporazuma, naročito važnog za međuetničke odnose, i da se preporuke sprovedu. Strategija za Rome treba da se sprovede proaktivno. Potrebno je da se reši zamagljena razlika između države i partije, kao što je naglašeno od strane OSCE/ODIHR u izbornom kontekstu. Potrebno je da se reši pitanje visoke nezaposlenosti i osnaži upravljanje javnim finansijama.

Komisija smatra da se politički kriterijumi i dalje u dovoljnoj meri ispunjavaju i preporučuje da se započnu pristupni pregovori. Prelazak na nove, izazovnije faze procesa proširenja je ključan da bi se ojačale i podstakle dalje reforme, kao i da bi se ojačale međuetnički odnosi. Pristupni dijalog na visokom nivou je korisno oruđe

koje će nastaviti da se usredsređuje na ključna pitanja, uključujući i dobrosusedske odnose, ali ne može da zameni predpristupne pregovore.

Komisija je uverena da će odluka da se započnu pristupni pregovori generalno doprineti stvaranju uslova pogodnih za poboljšanje dobrosusedskih odnosa i, konkretno, nalaženju uzajamno prihvatljivog rešenja za pitanje imena, koje Komisija smatra suštinskim. Nakon skoro dve decenije, potrebna je intenzivna politička posvećenost svih strana u procesu pod okriljem UN da se konačno postigne rešenje, sa aktivnim angažovanjem međunarodne zajednice.

Ovo je peti put da Komisija predlaže započinjanje pristupnih pregovora sa ovom zemljom. Savet do danas nije doneo nijednu odluku. Nepostupanje prema ovoj preporuci predstavlja potencijalno ozbiljan izazov za Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju i EU. Ovo pokreće pitanje kredibiliteta procesa proširenja, koji se zasniva na jasnim uslovima i principu sopstvenih zasluga. Nedostatak verodostojne evropske perspektive stavlja u rizik održivost napora zemlje na sprovođenju reformi.

Nakon poziva od strane Evropskog saveta, Komisija ponavlja svoju nameru da bez odlaganja predstavi predlog za okvir pregovora, koji uzima u obzir potrebu da se reši pitanje imena u ranoj fazi pristupnih pregovora, i sprovede proces analitičkog istraživanja pravnih tekovina EU, počevši od poglavlja o pravosuđu i elementarnim pravima i pravdi, slobodi i bezbednosti. Komisija smatra da bi mogao da se stvori neophodni zamajac, ukoliko skringing i diskusije Saveta o okviru pregovora budu u toku, čime bi se podržalo iznalaženje uzajamno prihvatljivog rešenja za pitanje imena, donetog uz pregovore pre otvaranja pregovaračkih poglavlja. Primena novog pristupa o poglavljima 23 i 24 takođe će za Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju obezbediti neophodna sredstva za rešavanje ključnih pitanja koja zabrinjavaju i države članice i doprineće održivosti reformi.

Uoči desete godišnjice od stupanja na snagu SSP-a u aprilu 2004. godine, Komisija takođe poziva po peti put Savet da usvoji njen predlog iz 2009. godine da se krene u drugu fazu pridruživanja, u skladu sa relevantnim odredbama SSP-a, koji predviđaju da pridruživanje treba da se u potpunosti realizuje tokom prelaznog perioda od najviše deset godina.

14. **Albanija:** Komisija je prošlog oktobra preporučila Savetu da dodeli Albaniji status kandidata pod uslovom da se završe ključne mere u oblasti reforme pravosuđa i javne uprave i revizija skupštinskog poslovnika. Savet je u decembru 2012. godine, u cilju donošenja odluke o dodeljivanju statusa kandidata, pozvao Komisiju da podnese izveštaj čim se sprovedu neophodni napredak, takođe uzimajući u obzir dodatne radnje koje je Albanija preduzela za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i proaktivne istrage i procesuiranje ovakvih predmeta. U tom pogledu, Albanija je usvojila preostale mere za reformu pravosuđa, javne uprave i parlamenta uz višestranački konsenzus. Skupštinski izbori održani u junu su ocenjeni od strane stranih posmatrača koje je predvodio OSCE/ODIHR kao konkurentni sa aktivnim učešćem građana tokom cele kampanje i istinskog poštovanja elementarnih sloboda. Albanija je u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala preduzela početne korake ka poboljšanju efikasnosti istrage i gonjenja i jačanja saradnje između organa za primenu zakona. Broj presuda u slučajevima korupcije i pranja novca je povećan, kao i broj istraga trgovine ljudima i narkoticima. Sve nedavne preporuke Saveta

Evrope koje se odnose na finansiranje političkih partija i pravne odredbe o korupciji rešene su na zadovoljavajući način. Nova vlada Albanije se snažno obavezala borbi protiv korupcije i ovo pitanje je prioritetno u njenom programu.

Budući da je Albanija postigla neophodan napredak, Komisija preporučuje Savetu da Albaniji dodeli status kandidata uz obavezu da Albanija nastavi da preuzima radnje u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Pored Mišljenja komisije iz 2010, Albanija treba da ispuni sledeće ključne prioritete za otvaranje pristupnih pregovora:

1. nastavak sprovođenja reforme javne uprave sa ciljem povećanja profesionalizma i depolitizacije javne uprave;
2. preduzeti dodatne radnje na jačanju nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti sudskih institucija;
3. uložiti odlučne napore u borbi protiv korupcije, uključujući i za postizanje solidnih rezultata u proaktivnim istragama, gonjenjima i kaznenim presudama;
4. uložiti dodatne i odlučne napore u borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući i za postizanje solidnih rezultata u proaktivnim istragama, gonjenjima i kaznenim presudama;
5. doneti delotvorne mere za jačanje zaštite ljudskih prava, uključujući i prava Roma, i politiku za borbu protiv diskriminacije, kao i sprovođenje svojinskih prava.

Komisija je spremna da podrži napore Albanije u ispunjavanju ovih ključnih prioriteta angažovanjem u dijalogu na visokom nivou sa ovom zemljom.

Konstruktivan i održivi dijalog između vlade i opozicije o reformama koje se odnose na EU biće vitalan za obezbeđivanje evropske budućnosti Albanije. Od suštinskog je značaja konstruktivno angažovanje Albanije u regionalnoj saradnji.

15. **Bosna i Hercegovina** je u ćorsokaku procesa evropskih integracija. Zemlja bez daljeg odlaganja mora da sprovede presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci kako bi krenula napred na svom evropskom putu. Rešavanje ove presude nije ključno samo za napredak ove zemlje na evropskom putu, već i za legitimnost i kredibilitet Predsedništva Doma naroda Bosne i Hercegovine koje će biti izabrano 2014. godine. Bosna i Hercegovina takođe treba da hitno uspostavi koordinacioni mehanizam za pitanja koja se odnose na EU, kako bi jednim glasom mogla da govori o evropskoj agendi.

Bez konsenzusa neophodnog da se krene napred na evropskom putu, postoji veliki rizik da pretpriputna pomoć neće proizvesti očekivane rezultate. Imajući u vidu da još uvek nije nađeno rešenje za sprovođenje presude Sejdić-Finci i da koordinacioni mehanizam sa EU još uvek nije uspostavljen, ne može se održati isti nivo pretpriputne pomoći EU.

Komisija je odlučila od odloži dalje diskusije o IPA II dok se zemlja ne vrati u kolosek procesa evropskih integracija. U nedostatku opipljivog napretka Bosna i Hercegovina gubi značajna sredstva iz IPA.

Evropska unija je čvrsto posvećena pružanju podrške Bosni i Hercegovini i njenim građanima u ispunjavanju svojih nadanja i ambicija za napredovanje na putu ka EU. Dalji napredak zavisi od sposobnosti političkih vođa da rade zajedno i dogovore se

kompromisu koji će otvoriti put ka EU. Dogovor o takvom kompromisu pomoći će da se obnovi poverenje građana u kapacitet vođa da ispune evropske integracije. To će utabati put za stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i samim tim za verodostojnu prijavu za članstvo.

Iako je postignut ograničeni napredak u sveukupnoj reformi sudskog sistema, sproveden je niz preporuka koje je dala Komisija u okviru strukturiranog dijaloga o pravdi. Ovaj dijalog pokazuje potencijal agende za proširenje i koristi delotvornog angažovanja. Takođe je postignut izvestan napredak u smanjenju zaostalih predmeta ratnih zločina. Temeljne pripreme na svim nivoima, podržane od EU i ostalih međunarodnih organizacija, omogućile su takođe da se sprovede dugo očekivani popis. Ipak, zemlja se suočava sa velikim izazovima. Potrebna je veća pažnja na vladavinu prava, uključujući i reformu sudstva i borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, reformu javne uprave, slobodu izražavanja, uključujući i rešavanje slučajeva zastrašivanja novinara, i rešavanje diskriminacije, uključujući i Roma. Potrebne su dodatne ekonomske reforme kako bi se popravio slab poslovni ambijent i stvorio jedinstven ekonomski prostor u zemlji.

Za Komisiju je neprihvatljivo da je Bosna i Hercegovina još od pridruživanja Hrvatske pa do sada odbijala da prilagodi Privremeni sporazum/Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kako bi se uzela u obzir njena tradicionalna trgovina sa Hrvatskom. Komisija poziva Bosnu i Hercegovinu da hitno revidira svoju poziciju kako bi se što pre završilo prilagođavanje na osnovu tradicionalnih trgovinskih tokova.

- 16. Kosovo:** 2013. je bila istorijska godina za Kosovo na njegovom putu ka Evropskoj uniji. Odluke Saveta donete u junu kojima se odobrava započinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predstavlja početak važne nove faze u odnosima između EU i Kosova. Ovo je priznanje za napredak koji je postignut u ključnim reformama i značajnim naporima koje je Kosovo uložilo za normalizaciju svojih odnosa sa Srbijom. Pregovori o sporazumu će biti formalno otvoreni ovog meseca. Komisija želi da završi ove pregovore na proleće 2014 godine, da objavi nacrt sporazuma na leto i da nakon toga podnese predlog Savetu da potpiše i zaključi sporazum.

Kosovo je aktivno i konstruktivno radilo na vidljivim i održivim poboljšanjima odnosa sa Srbijom. Angažovanje Kosova u pregovorima uz posredovanje EU u aprilu je dovelo do istorijskog „*Prvog sporazuma o principima za normalizaciju odnosa sa Srbijom*” (Prvi Sporazum), koji je dopunjen u maju planom za sprovođenje. Sprovođenje je nastavljeno i već je dovelo do niza nepovratnih promena na terenu. Strane su takođe postigle sporazum o energetici i telekomunikacijama. Kosovo treba da ostane potpuno posvećeno nastavku normalizacije odnosa sa Srbijom i sprovođenju svih dogovora postignutih u dijalogu. Komisija će obezbediti dodatna sredstva iz IPA kako bi pomogla da se sprovede aprilski sporazum u dotičnim zajednicama.

Vladavina prava je i dalje ključni prioritet za Kosovo. Vladavina prava je kamen temeljac procesa stabilizacije i pridruživanja kojeg je i Kosovo deo. Strukturirani dijalog o vladavini prava će samim tim nastaviti da podržava i usmerava Kosovo u ovoj oblasti, uključujući i u pregovorima o budućnosti Misije EU za vladavinu prava na Kosovu, EULEX. Kosovo nastavlja da preduzima mere za rešavanje prioritarnih pitanja utvrđenih u mapi puta za viznu liberalizaciju i Komisija će podneti izveštaj u prvoj polovini 2014. godine.

Kosovo sada treba da se usredsredi na sprovođenje reformi kako bi ispunilo svoje obaveze u okviru budućeg SSP-a. Posebna pažnja treba da se posveti suzbijanju organizovanog kriminala i korupcije, radu na pravosudnim i reformama javne uprave, obezbeđivanju prava pripadnika manjinskih zajednica – uključujući i Roma – i rešavanju trgovinskih pitanja. Kosovo hitno treba da rešava pitanje nezaposlenosti i strukturnih slabosti koji utiču na njegovo tržište rada.

Komisija takođe poziva sve građane sa pravom glasa da učestvuju na predstojećim opštinskim izborima u novembru. Ovo je veoma važna prilika za lokalnu zajednicu na severu Kosova da iskoristi svoja demokratsko pravo i da igra važnu ulogu u budućem razvoju Kosova. Komisija čeka da će vlasti osigurati da izbori budu inkluzivni i uz puno poštovanje demokratskih principa.

17. **Turska** je kandidat i strateški partner Evropske unije. Turska, sa svojom velikom, dinamičnom privredom, važan je trgovinski partner EU i vredan deo konkurentnosti EU preko Carinske unije. Turska ima strateški položaj, uključujući i energetske sigurnost i ima veoma važnu regionalnu ulogu. Komisija podvlači značaj tekuće saradnje i dijaloga o pitanjima spoljne politike. Pozitivna agenda, objavljena 2012. godine, nastavlja da podržava i dopunjuje pristupne pregovore sa Turskom, ali nije zamena za pregovore. Puni potencijal odnosa EU i Turske najbolje je iskorišćen u okviru aktivnog i verodostojnog procesa pristupanja, gde EU ostaje glavno utočište za ekonomske i političke reforme Turske. Više sastanaka na visokom nivou između Turske, EU i njenih država članica dodatno će ojačati saradnju.

Tokom poslednjih dvanaest meseci je ostvaren važan napredak u sprovođenju reformi. Četvrti paket za reformu pravosuđa osnažuje zaštitu elementarnih prava, uključujući i slobodu izražavanja i borbu protiv nekažnjivosti za slučajeve torture i pogrešnog postupanja. Vlada je započela istorijski mirovni proces sa ciljem okončanja terorizma i nasilja na jugoistoku zemlja i uspostavljanja puta ka rešenju kurdske pitanja. Objavljene mere u paketu za demokratizaciju predstavljene u septembru 2013. godine predviđaju dodatne reforme u nizu važnih pitanja, uključujući i upotrebu jezika osim turskog, prava pripadnika manjinskih zajednica i rešavanje trenutno previsokog praga za zastupljenost u parlamentu i budžetsku podršku političkim partijama. Sprovođenje u saradnji sa akterima i u skladu sa evropskim standardima je ključno. Višestranački skupštinski Odbor za pomirenje, koji je formiran za pripremu novog ustava, postigao je dogovor o nizu članova. Usvajanjem sveobuhvatnog zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti napravljen je važan korak ka adekvatnoj zaštiti tražilaca azila. Uspostavljena je institucija zaštitnika građana i već aktivno radi na izvršavanju svojih zadataka. Povećane su javne debate o pitanjima koja su ranije smatrana osetljivim. Turska je takođe pružila ključnu humanitarnu pomoć velikom broju Sirijaca koji su napustili svoju zemlju. Ostala pozitivna dešavanja uključuju ratifikaciju Sporazuma o Trans-anatolijskom gasovodu od strane Turske koji ima za cilj povezivanje sa Trans-Jadranskim gasovodom, čime će se prirodni gas iz Kaspijskog mora dovesti u EU preko Turske.

Prekomerna upotreba sile od strane policije i sveukupno odsustvo dijaloga tokom majskih/junskih protesta pokrenuli su ozbiljne zabrinutosti. Ovo podvlači hitnu potrebu za daljim reformama i unapređenjem dijaloga u političkom spektru i u širem društvu, kao i za poštovanjem elementarnih prava u praksi. Pokrenut je niz administrativnih i sudskih istraga zbog ponašanja policije tokom protesta koje bi trebalo da se obrade u skladu sa evropskim standardima, a odgovorni bi trebalo da

snose posledice. Ministarstvo unutrašnjih poslova je izdalo dva cirkularna dopisa sa ciljem poboljšanja postupka policijske intervencije tokom demonstracija. Važno je da se nastavi sa planovima za formiranje mehanizma za nadgledanje službi za primenu zakona kako bi se osigurao nezavisan nadzor ponašanja policije. Potrebne su dodatne promene u pravnom sistemu Turske, naročito za jačanje slobode izražavanja i medija, slobode okupljanja i udruživanja; sudska praksa bi sistematski trebalo da odražava evropske standarde. Četvrti paket za reformu pravosuđa trebalo bi da se u potpunosti sprovede. Talas protesta održanih u junu takođe rezultat je široke demokratske reforme koja je sprovedena u protekloj dekadi i rađanja živahnog i raznolikog civilnog društva koje treba da se poštuje i konsultuje na sistematičan način pre donošenja odluka, bez obzira na to ko ima većinu u skupštini.

Sva ova dešavanja podvlače značaj angažovanja EU i da EU ostane referentna tačka za reforme u EU. S tim u vezi, pristupni pregovori bi trebalo da ponovo uhvate zamajac, poštujući posvećenost EU i uspostavljene uslove. U tom pogledu važan korak predstavlja otvaranje poglavlja 22 o regionalnoj politici; Komisija očekuje održavanja IGC-a što je pre moguće. Turska je postigla napredak u nizu drugih poglavlja. Turska može ubrzati tempo pregovora ispunjavanjem uslova, ispunjavanjem zahteva okvira za pregovore i poštovanjem svojih ugovornih obaveza prema EU.

Napredak u pristupnim pregovorima i napredak u političkim reformama u Turskoj dve su strane istog novčića. U interesu je i Turske i EU da se postigne dogovor o otvaranju uslova za poglavlje 23: Pravosuđe i elementarna prava i 24: Pravda, sloboda i bezbednost kao i da se isti saopšti Turskoj što je pre moguće, sa ciljem omogućavanja otvaranja pregovora u okviru ova dva poglavlja, kako bi se ojačao dijalog EU sa Turskom u oblastima od vitalnog zajedničkog interesa i podržali tekući reformski naponi. Potpisivanje sporazuma o readmisiji između EU i Turske i istovremeni početak pregovora o viznoj liberalizaciji dali bi novi zamajac u odnosima EU i Turske i doneli bi konkretne koristi obema stranama. Važno je da se krene napred sa ovim procesima i da se brzo završi potpisivanje i ratifikacija sporazuma o readmisiji sa Turskom. Dalje jačanje energetske saradnje EU i Turske i napredak u pristupnim pregovorima olakšali bi međusobnu povezanost i integraciju energetskih tržišta EU i Turske.

Komisija naglašava sva suverena prava država članica EU, koja uključuju, između ostalog, zaključivanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i eksploatacija njihovih prirodnih resursa u skladu sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim pravom, uključujući i Konvenciju UN o pravu mora. U skladu sa ponovljenim stavom Saveta i Komisija iz prethodnih godina, sada je hitno da Turska ispuni svoju obavezu za puno sprovođenje Dopunskog protokola i da postigne napredak u normalizaciji odnosa sa Republikom Kiprom Ovo bi moglo da obezbedi novi zamajac u procesu pristupanja, omogućavajući da se postigne konkretan napredak u osam poglavlja obuhvaćenih zaključcima Saveta iz decembra 2006. godine. Komisija takođe poziva izbegavanje bilo kakve vrste pretnje, izvora sukoba ili akcije koje bi mogle da štete dobrosusedskim odnosima i mirnim rešavanju sporova. Posvećenost i doprinos Turske u konkretnom smislu u rešavanju Kiparskog pitanja je od ključnog značaja.

18. Što se tiče Kiparskog pitanja, Komisija očekuje da se zajednice kiparskih Grka i kiparskih Turaka vrate za pregovarački sto o sveobuhvatnom rešenju pod okriljem Ujedinjenih nacija. Komisija očekuje od obe strane da brzo pređu na suštinu sa ciljem brzog postizanja uspešnog zaključka. Sve strane se ohrabruju da doprinesu uspostavljanju pozitivne klime između zajednica, preko koraka koji pogoduju Kipranima u njihovom svakodnevnom životu, i da pripreme građane za neophodne kompromise. Komisija smatra da će koristi ponovnog spajanja nadmašiti svaki ustupak koji će možda morati da se napravi u ovom pogledu. Svi Kiprani bi imali koristi od eksploatacije resursa hidro-ugljenika. Komisija je spremna da dalje ojača svoju podršku u procesu, ukoliko to obe strane zatraže i ukoliko se UN slože.
19. **Island:** Island je dostigao naprednu fazu pristupnih pregovora kada je nova vlada odlučila da prekine pregovore, i proces pristupanja je obustavljen. Vlada je izjavila da će izvršiti procenu dosadašnjih pregovora, kao i dešavanja u Evropskoj uniji, što će biti dostavljeno parlamentu Islanda za diskusiju u narednim mesecima. Komisija je obustavila pripreme radove na IPA II. U svakom slučaju, Island ostaje veoma važan partner za EU.

ANEKS

Zaključci o Crnoj Gori, Srbiji, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Turskoj i Srbiji

Crna Gora

Otvaranje pristupnih pregovora sa Crnom Gorom u junu 2012. godine obeležilo je početak nove i intenzivne faze za Crnu Goru na njenom putu ka EU. Duboke i trajne političke reforme neophodne da se sprovede novi pristup poglavlju 23 o pravosuđu i elementarnim pravima i poglavlju 24 o pravdi, slobodi i bezbednosti zahtevaću snažnu političku volju i povećane političke kapacitete. Proces pristupanja treba da bude inkluzivan, sa snažnim angažovanjem civilnog društva tokom celog procesa.

Crna Gora se tokom perioda izveštavanja usredsredila na pripremu sveobuhvatnih akcionih planova koji će usmeravati reformski proces zemlje za vladavinu prava. Vlada je u junu usvojila ove akcione planove, koji čine uvodnu referentnu tačku za poglavlja 23 i 24. Nakon usvajanja akcionih planova Komisija je u avgustu preporučila otvaranje ovih poglavlja i, u septembru, Savet je pozvao Crnu Goru da podnese svoju pregovaračku poziciju. Nastavlja se rad u skladu sa novim pristupom ovim poglavljima utvrđenim u okviru pregovora sa Crnom Gorom.

Sastanci o skriningu za sva poglavlja u pregovorima završeni su krajem juna 2013. godine. Dosad su privremeno zatvoreni pregovori o dva poglavlja (nauka i istraživanje; obrazovanje i kultura). Uvodne referentne tačke su utvrđene za šest poglavlja (slobodan protok robe; prava na osnivanje i sloboda pružanja usluga; politika konkurentnosti; poljoprivreda i ruralni razvoj; bezbednost hrane, veterinarske i fitosanitarne usluge; regionalna politika i koordinacija strukturiranih mehanizama).

Reforma javne uprave je prioritet kako bi se osiguralo da Crna Gora ima kapacitet da se prijavi za pravne tekovine, izbori sa politizacijom i povećanjem transparentnosti i profesionalizma javne službe. Događaji iz prethodnih meseci, naročito nedavno korišćenje javnih sredstava za svrhe političke partije, naglasili su važnost jačanja poverenja građana u javne institucije. U tom kontekstu, važno je da se osigura temeljno i brzo sprovođenje istrage i preduzimanje neophodnih radnji. Takođe je potrebno adekvatno praćenje rada skupštinske grupe za izborni proces. Crna Gora takođe treba da osigura adekvatno praćenje davno izdatih preporuka OSCE/ODIHR o izbornom zakonodavstvu i da uspostavi jasno, široko prihvaćeno razgraničenje između partijskih i javnih interesa. Crna Gora je nastavila da u dovoljnoj meri ispunjava **političke kriterijume** za članstvo u EU. Skupštinski i predsednički izbori održani oktobra 2012. odnosno aprila 2013. godine, nisu izmenili strateški prioritet koji je zemlja dala cilju pristupanja EU. Iako je OSCE/ODIHR ocenio ove izbore kao profesionalne i efikasno sprovedene, takođe su uočeni neki nedostaci. Nepriznavanje rezultata predsedničkih izbora od strane opozicije dovelo je do dvomesečnog bojkota rada parlamenta od strane najveće opozicione grupe. Bojkot je završen kada je postignut višestranački dogovor o formiranju dva skupštinska tela za istraživanje navoda o zloupotrebi javnih sredstava i za pripremu preporuka za poboljšanje izbornog procesa. Skupštinski anketni odbor je u julu završio svoj rad povodom navoda o zloupotrebi javnih sredstava. Skupština se nije dogovorila o zaključku koji bi, između ostalog, ustanovio političku odgovornost i svela je sebe na tehnički izveštaj. Ostaje da se nastavak pred sudom.

Radna grupa za jačanje poverenja u izborni proces je već usvojila predlog zakona o jedinstvenom biračkom spisku, koji će zameniti registar birača, kao i predloge amandmana na zakon o ličnim kartama. Skupština je u oblasti vladavine prava usvojila dugo očekivane

amandmane na ustav za jačanje nezavisnosti pravosuđa, koji su u velikoj meri u skladu sa preporukama Venecijanske komisije.

Crna Gora je aktivno uključena u regionalnoj i međunarodnoj policijskoj i pravosudnoj saradnji. Iako su donete neke presude u vezi sa trgovinom narkoticima, samo nekoliko predmeta se odnosilo na krivična dela kao što su trgovina ljudima i pranje novca. Neke presude u prvom stepenu u predmetima za organizovani kriminal i korupciju su preinačene. Nekažnjivost u vezi sa lošim postupanjem prema pritvorenima ostaje ozbiljna zabrinutost.

Crna Gora je preuzela vodeću ulogu u promociji regionalne saradnje, naročito preko svog predloga za formiranje inicijative „Zapadno-balkanska šestorka“.

Što se tiče Međunarodnog krivičnog suda, Crna Gora još uvek zadržava bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim Državama, dajući izuzimanje od pravosuđa Suda. Crna Gora treba da se usaglasi sa pozicijom EU.

Crna Gora će u narednom periodu morati da osigura da se navodna zloupotreba javnih sredstava za svrhe političkih partija politički i sudski isprati. Takođe treba da sprovede rad parlamentarne grupe za izborni proces, usvajanjem zakonodavnih i ostalih mera za širenje političke podrške i povećanje poverenja građana u izborni proces i državne institucije.

Jačanje poverenja građana u državu je tesno povezano sa daljim jačanjem vladavine prava. Delotvorno i pravovremeno sprovođenje akcionih planova koje je Crna Gora usvojila u ovim oblastima imaće centralnu ulogu. Posebno težište treba da se usmeri reformi za poboljšanje nezavisnosti, odgovornosti i profesionalizma pravosuđa, preko jačanja mera za obezbeđivanje integriteta, kao i imenovanja zasnovanih na zaslugama. Primena ustavnih amandmana će imati važnu ulogu u ovom pogledu. Paralelno sa tim, Crna Gora treba da razvije evidenciju rezultata u vezi sa sistematskim istragama u slučajevima korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i slučajeve na visokom nivou, kao i u vezi sa izricanjem sankcija koje odgovaraju težini izvršenih krivičnih dela.

Sloboda izražavanja treba da se ojača, uključujući i odgovarajućim istragama svih slučajeva nasilja i pretnji novinarima i izvođenjem počinitelaca pred lice pravde. Potrebno je da se posveti veća pažnja rešavanju nedostataka u pogledu zaštite ljudskih prava od strane sudskih i policijskih organa, naročito u pogledu ranjivih grupa. Romi se susreću sa diskriminacijom, naročito u smislu socijalnih i ekonomskih prava, i nedovoljno su zastupljeni na političkom nivou. Lezbijke, homoseksualci, biseksualci, transrodne osobe i interseksualci (LGBTI) su i dalje izloženi diskriminaciji, napadi se retko prijavljuju i potrebno je da se pojačaju kazne.

Usvajanje plana za reorganizaciju javnog sektora i stupanje na snagu novog zakona o javnim službenicima i državnim radnicima pozitivni su koraci. Pravično i konkurentno zapošljavanje javnih službenika je preduslov za razvoj profesionalne administracije. Ostavke bez datuma su pitanje koje zabrinjava i trebalo bi da se vrate radnicima koji su ih potpisali.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Crna Gora je postigla izvestan napredak ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji. Zemlja bi trebalo da bude u stanju da se izbori sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije u srednjem roku, pod uslovom da reši trenutne slabosti odgovarajućim makroekonomskim politikama i strukturnim reformama.

Nakon ulaska u recesiju 2012. godine, zemlja je izašla iz iste 2013. godine. Izdržljivost turizma i strane direktne investicije (SDI) zajedno, sa povećanjem izvoza struje, potpomogli su oporavak, što je nadoknadilo slabiju domaću tražnju. Trenutni deficit računa je u

opadanju, ali je još uvek veoma visok. U julu je pokrenut stečajni postupak aluminijumskog kombinata, što predstavlja rizik za javne finansije, zbog značajnog obima potencijalnih obaveza. Nezaposlenost ostaje veoma visoka. Rast kredita je postao pozitivan nakon četiri godine zastoja, ali visok stepen neuspešenih zajmova i dalje otežava kapitalizaciju banaka i, samim tim, snabdevanje kreditima.

Kako bi se izborila sa postojećim ekonomskim izazovima i smanjila spoljni disbalans, Crna Gora treba da ojača konkurentnost, poboljšanjem produktivnosti i privlačenjem dodatnih SDI u više sektora, osim turizma i nekretnina. Uspostavljanje zdravog poslovnog ambijenta i dalje ometaju slaba vladavina prava i korupcija. Visoka stopa nezaposlenosti zahteva premošćavanje jaza između ponude i tražnje na tržištu rada i omogućavanje nezavisnijeg ambijenta zarada na nivou kompanija. To takođe zahteva jačanje javnih službi za zapošljavanje kako bi primenile politike aktiviranja i uspostavile inkluzivno i efikasno tržište rada. Vlasti bi trebalo da objektivno razmotre održivost aluminijumskog kombinata u tržišnim uslovima i najbolje moguće rešenje bez pogoršanja pritiska na javne finansije. Put fiskalne konsolidacije bi trebalo da se nastavi, uključujući i napore da se naplate zaostalih poreza. Visok nivo neuspešnih zajmova postaje pitanje koje zabrinjava i poziva na ojačani nadzor banaka za primenu adekvatnih mera. Neformalni sektor ostaje važna zabrinutost.

Što se tiče **spособnosti za preuzimanje obaveza koje donosi članstvo u EU**, Crna Gora je u različitim stepenima usklađivanja. Jačanje administrativnih kapaciteta je sveobuhvatni izazov u mnogim oblastima. U poglavljima kao što su javne nabavke, zakon o kompanijama, zakon o intelektualnoj svojini, informaciono društvo i mediji, oporezivanje, i preduzeća i industrijska politika, Crna Gora je dovoljno napredovala da Komisija preporuči otvaranje pristupnih pregovora.

U drugim oblastima, kao što su slobodno kretanje robe; pravo na osnivanje i sloboda pružanja usluga; poljoprivreda i ruralni razvoj; bezbednost hrane; veterinarske i fitosanitarne politike; i regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, utvrđeni su uvodne referentne tačke – često uključujući strategije za usklađivanje sa pravnom tekovinom. Ove referentne tačke bi sada trebalo da upravljaju rad Crne Gore u narednim mesecima. Što se tiče poglavlja o politici konkurentnosti, izrada plana restrukturiranja za aluminijumski kombinat KAP je posebno hitna, kako bi Crna Gora bila u ravni sa svojim obavezama u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. U oblasti ekoloških i klimatskih promena su potrebni značajni napore, uključujući i strateškije planiranje, da se osigura usklađivanje sa tekovinom i primena.

Srbija

2013. je bila istorijska godina za Srbiju na njenom putu ka Evropskoj uniji. Srbija je aktivno i konstruktivno radila na vidljivom i održivom poboljšanju odnosa sa Kosovom. Angažovanje Srbije u pregovorima uz posredovanje EU u aprilu je dovelo do istorijskog „*Prvog sporazuma o principima za normalizaciju odnosa*” (Prvi Sporazum), koji je dopunjen u maju planom za sprovođenje. Strane su se konkretno dogovorile da nijedna od njih neće blokirati, ili podsticati druge da blokiraju napredak druge strane na njenom putu ka EU. Ovo predstavlja bitnu promenu u odnosima između dve strane. Sprovođenje je nastavljeno i već je dovelo do niza nepovratnih promena na terenu. Strane su takođe postigle sporazum o energetici i telekomunikacijama. Takođe je postignut napredak sprovođenju dogovora postignutih u tehničkom dijalogu i saradnja Srbije sa EULEX-om je nastavila da se popravlja u brojnim oblastima.

Srbija je pojačala zamajac reformi i povećala je kontakte na visokom nivou sa susednim zemljama u naporu da osigura pozitivan doprinos regionalnoj saradnji. Srbija je preduzela neke korake na konsolidaciji svoje fiskalne situacije i poboljšanju poslovnog okruženja

Srbija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa zahtevom zakonodavstva EU u mnogim oblastima, što se sada prati u okviru Nacionalnog plana za usvajanje pravnih tekovina za period 2013-2016. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Srbije je stupio na snagu 1. septembra.

Kao rezultat značajnog postignutog napretka otvorena je nova faza u odnosima između Evropske unije i Srbije. Evropski savet je odlučio da započne pregovore o pristupanju 28 juna, nakon preporuke Komisije od 22. aprila. Komisija je podnela svoj predlog okvira za pregovore Savetu 22. jula. Komisija je takođe započela analitičko ispitivanje pravnih tekovina EU ('skrining') u septembru. Očekuje se da okvir pregovora uskoro bude usvojen od strane Saveta i da ga Evropski savet potvrdi u cilju održavanja prve međuvladine konferencije o pristupanju Srbije najkasnije do januara 2014.

U ovoj novoj, zahtevnoj fazi odnosa EU i Srbije, Srbija će morati da dalje intenzivira svoje napore na postizanju pune saglasnosti sa svim kriterijumima za članstvo. Takođe će biti presudno da se redovno saopštavaju koristi i prilike koje nudi proces pristupanja svim građanima Srbija, tokom celog procesa pristupanja.

U pogledu ključnih izazova sa kojima se suočava, Srbija će morati da posveti posebnu pažnju ključnim oblastima vladavine prava, naročito na reformu sudstva, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, reformu javne uprave, nezavisnost ključnih institucija, slobodu medija, borbu protiv diskriminacije i zaštitu manjina.

Srbija treba da ostane potpuno posvećena nastavku normalizacije odnosa sa Kosovom i sprovođenju svih sporazuma postignutih u dijalogu, naročito preko odgovarajuće saradnje sa EULEX-om. Srbija treba da završi sprovođenje Prvog sporazuma, naročito o policiji, pravosuđu i opštinskim izborima na Kosovu. Važno je da Srbija nastavi da podstiče šire učešće kosovskih Srba na predstojećim opštinskim izborima na Kosovu. Ostaje da se obezbedi puna primena principa inkluzivne regionalne saradnje, uključujući i izbegavanjem problema kao što su oni koji su nastali tokom samita Procesu za saradnju u jugoistočnoj Evropi (SEECIP). Od Srbije se očekuje da nastavi da pozitivno doprinosi regionalnoj saradnji i pomirenju.

Srbija uspešno ispunjava **političke kriterijume**. Vlada je aktivno radila na sprovođenju agende evropskih integracija, pokazujući konsenzus u ključnim političkim odlukama i povećanjem procesa konsultacija. Skupština je poboljšala transparentnost u svom radu, proces konsultacija o zakonodavstvu kao i nadzor izvršnog dela. Međutim, skupština i dalje često primenjuje hitne postupke, što bezrazložno ograničava vreme i rasprave za proveru predloženog zakonodavstva.

Srbija je posvetila veliku pažnju poboljšanju vladavine prava, što će biti ključno pitanje, u skladu sa novim pristupom poglavlju 23 (pravosuđe i elementarna prava) i 24 (pravda, sloboda i bezbednost). Srbija je nakon opsežnih konsultacija usvojila sveobuhvatne nove strategije u ključnim oblastima kao što su pravosuđe, borba protiv korupcije i diskriminacije. Primetan je aktivan pristup u istragama u okviru borbe protiv korupcije, uključujući i slučajeve na visokom nivou. Regionalna i međunarodna saradnja je takođe dovela do nekih rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala. Krivične istrage su pokrenute u nizu slučajeva ali su u ovim oblastima osuđujuće presude retke. Srbija je nastavila da u potpunosti saraduje sa Međunarodnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY).

Što se tiče slobode izražavanja, kleveta više ne predstavlja krivično delo. U skladu sa ranijim obavezama o uključivanju Roma, sprovedene su mere i usvojen je novi akcioni plan.

Zakonski okvir za zaštitu manjina se i dalje uglavnom poštuje, ali je potrebno da se postigne njegova dosledna primena širom Srbije, u oblastima kao što su obrazovanje, upotreba jezika i pristup medijima i verskim službama na jezicima manjina. Iako su učinjeni neki dodatni napor od strane vlasti i nezavisnih institucija na zaštiti ostalih ranjivih grupa, naročito lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i interseksualaca (LGBTI), nedostaje dovoljna politička podrška. Zabrana parade ponosa treću godinu za redom zbog bezbednosnih zabrinutosti naročito je za žaljenje; ovo je propuštena prilika da se pokaže poštovanje elementarnih prava.

Srbija će u bližoj budućnosti morati da posveti posebnu pažnju na jačanje nezavisnosti ključnih institucija, a naročito sudstva. Ustavni i zakonodavni okvir još uvek ostavljaju prostor za neprimeren politički uticaj, naročito u pogledu uloge skupštine u imenovanjima i razrešavanju u pravosuđu. Dodatne reforme će zahtevati sveobuhvatnu funkcionalnu analizu pravosuđa u smislu troškova, efikasnosti i pristupa pravdi. Ostaje da se rezultati Srbije u efektivnom istraživanju, gonjenju i osuđivanju optuženih za korupciju i organizovani kriminal ozbiljno ojača. Sprovođenje nedavnih promena zakonodavstva o 'zloupotrebi službenog položaja' treba da se pažljivo prati u cilju sveobuhvatnog pregleda ekonomskih kriterijuma. Potrebno je da se uredi delotvorno zakonodavstvo za zaštitu uzbunjivača. Delotvorna primena strategija i akcionih planova u oblasti pravosuđa i borbe protiv korupcije biće test za spremnost Srbije da krene napred. Pored procesa analize, ova strateška dokumenta će možda zahtevati prilagođavanja.

Vlada takođe treba da poveća svoje upravljanje u oblasti reforme javne uprave i da razvije transparentan sistem utemeljen na zaslugi. Zakonski okvir za javnu službu na lokalnom nivou ostaje da se pravilno primeni i razvije.

Dodatna pažnja treba da se posveti slobodi medija. Srbija sada treba da krene napred u sprovođenju strategije za medije počevši od usvajanja očekivanog zakonodavstva o informacijama od javnog značaja i medijima, o javnim emiterima i o elektronskoj komunikaciji. Direktno državno finansiranje i kontrola medija, kao i održivost javnih emitera, ostaju ključna pitanja koja bi trebalo da se reše. Potrebno je da se usvoji i sprovede akcioni plan za borbu protiv diskriminacije. Vlasti bi trebalo da povećaju zaštitu medija, branilaca ljudskih prava i ostalih ranjivih grupa, naročito LGBTI osoba, od pretnji i napada radikalnih grupa. Nedavni napredak na poboljšanju situacije manjina, uključujući i Roma, treba da se dodatno nadgradi tokom vremena, uključujući i izdvajanjem dodatnih finansijskih sredstava. Potrebno je posvetiti kontinuiranu pažnju rešavanju stambenog pitanja i pristupu dokumentima za pripadnike romske zajednice. Potrebno je da se veća pažnja posveti regionima koji se suočavaju sa teškim socijalno-ekonomskim uslovima, naročito na istoku i jugu Srbije. Izbori na Savet nacionalnih manjina 2014. godine pružiće dobru priliku Srbiji da potvrdi svoju posvećenost zaštiti manjina. Izborni proces će morati da se obavi pažljivo, uzimajući u obzir ranije preporuke nezavisnih institucija.

Biće važno da Srbija nastavi da aktivno doprinosi regionalnoj saradnji, da dalje razvije svoje veze sa susednim zemljama, uključujući i rešavanjem otvorenih bilateralnih pitanja.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Srbija je ostvarila izvestan napredak ka uspostavljanju funkcionalne tržišne ekonomije. Srbija treba da uloži dodatne napore na restrukturiranju svoje privrede kako bi se na srednji rok izborila sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije.

Srbija je 2012. godine prošla kroz još jednu recesiju i ekonomija je stala na 1,7%. Visok rast izvoza je omekšao uticaje smanjene domaće potražnje i doveo je do blagog i nejednakog oporavka u prvoj polovini 2013. Preduzet je niz napora na fiskalnoj konsolidaciji

uglavnom u pogledu prihoda. Proces restrukturiranja državnih preduzeća je oživljen. Postignut je izvestan napredak u pogledu borbe protiv korupcije i u pogledu poboljšanja svojinskih prava.

Rast je uglavnom sa uskom osnovom i prvi znaci ekonomskog oporavka u 2013. godini nisu se prelili na tržište rada. Nezaposlenost i budžetski deficit ostaju veoma visoki. Postojana ukočenost tržišta rada i otvaranje održivih radnih mesta predstavljaju veliki izazov. Usvajanje verodostojnog programa srednjoročnog fiskalnog usklađivanja još uvek nedostaje. Prisustvo države u privredi je značajno i državne kompanije nastavljaju da prave velike gubitke. Srbija treba da nastavi da popravlja poslovni ambijent i treba da uloži napore na razvoju konkurentnog privatnog sektora. Funkcionisanje tržišnih mehanizama je ometeno pravnim nejasnoćama i korupcijom. Neformalni sektor ostaje veliki izazov.

Što se tiče sposobnosti za **preuzimanje obaveza koje proizilaze iz članstva**, Srbija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa zahtevima zakonodavstva EU u mnogim oblastima, naponi koji su podvučeni usvajanjem Nacionalnog plana za usvajanje pravnih tekovina. Evidentiran je dobar napredak u javnim nabavkama, usvajanjem novog Zakona o javnim nabavkama, koji predviđa usklađivanje sa pravnim tekovinama EU i uključuje poboljšane odredbe o sprečavanju korupcije. Pitanje nezavisnosti Centralne banke je delimično rešeno izmenom zakona. Usvojena su dva nova zakona u oblasti korporativnog računovodstva i revizije, sa ciljem usklađivanja u oblasti zakona o kompanijama. Institucionalni okvir za politiku za MSP i pristup MSP finansijama su popravljani. Mere preduzete da se poboljša poslovni ambijent, naročito o proceni uticaja novog zakonodavstva na poslovanje, događaj je koji je dobro došao. Popis stanovništva i poljoprivrede su uspešno završeni. Ipak, promene zakona o autorskim pravima u vezi sa naplatom provizija i izuzeću predstavlja korak unazad u usklađivanju sa pravnim tekovinama EU.

Srbija će u bližoj budućnosti morati da učetvorostruči svoje napore na usklađivanju sa pravnim tekovinama EU sa posebnim osvrtom na delotvornu primenu usvojenog zakonodavstva. Srbija naročito mora da intenzivira usklađivanje u oblasti voda, upravljanja otpadom, kvaliteta vazduha i zaštite prirode i ka otvaranju tržišta, razgranjavanju delatnosti i tarifa koje odražavaju troškove u energetskom sektoru. Potrebni su dodatni naponi da u oblasti kontrole državne pomoći, gde je potrebno da se dalje učvrsti nezavisnost Komisije za državnu pomoć i potrebno je da se ukinu propisi za izuzeće preduzeća u privatizaciji od državne pomoći. Sistemi socijalne zaštite, radni odnosi i socijalni dijalog bi trebalo a se značajno ojačaju, naročito na tripartitnom nivou socijalnog dijaloga. Zakon o GMO treba da se uskladi sa zakonodavstvom EU kako bi se omogućilo pristupanje STO. Potrebni su značajni dodatni naponi za razvoj finansijskog upravljanja u javnom sektoru i kontroli na osnovu osnovnog koncepta upravljačke odgovornosti i za razvoj punog kapaciteta za spoljašnju reviziju.

Nastavljeno je tečno sprovođenje privremenog sporazuma Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je prva zemlja koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, 2001. godine. BJRM je kandidat osam godina, od pozitivnog mišljenja Komisije izdatog u novembru 2005. godine i odluke Saveta u decembru 2005. godine. Komisija je od 2009. godine ocenjivala da zemlja u zadovoljavajućoj meri ispunjava političke kriterijume i preporučila je otvaranje pregovora. Komisija takođe od 2009. godine preporučuje da se započne druga faza pridruživanja u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Savet nije doneo nikakvu odluku u nijednom slučaju. Dvadeset godina nakon članstva ove zemlje u Ujedinjenim nacijama, potrebno je da se bez daljeg odlaganja iznađe rešenje za pitanje imena.

U odsustvu procesa pregovora, glavni forumi za diskusiju i praćenje reformi su tela formirana u okviru SSP-a, kao i pristupni dijalog na visokom nivou (HLAD) uspostavljen 2012. godine. HLAD je doprineo napretku u većini prioritetnih oblasti. Napredak postignut u okviru HLAD-a će postaviti zemlju na dobro mesto kada pregovori počnu. Međutim, on nije, i ne može biti, zamena za prelazak na otvaranje pristupnih pregovora.

Politička kriza koja usledila nakon događaja u parlamentu krajem prošle godine otkrila je duboke podele između političkih partija, uticala je na funkcionisanje parlamenta i pokazala potrebu za konstruktivnom politikom u nacionalnom interesu. Prisilno izbacivanje opozicionih poslanika i novinara iz skupštinske sale prilikom usvajanja budžeta za 2013. godinu dovelo je toga da najveća opoziciona grupa bojkotuje rad skupštine i do pretnji za bojkot lokalnih izbora. Dugotrajna blokada rešena je primenom političkog sporazuma dogovorenog 1. maja. Ovo je obuhvatilo vraćanje opozicionih poslanika u skupštinu, učešće na lokalnim izborima, naprednih preporuka Anketnog odbora, potpisivanje višestranačkog memoranduma o razumevanju o strateškim evro-atlantskim ciljevima zemlje i dodatnom radu na izbornoj reformi. Ponovno pokretanje dijaloga između vlade i novinara ostaje nerešeno. Konsenzus povodom izveštaja Anketnog odbora pokazao je da konstruktivna rešenja mogu da se postignu, uz političku volju, preko dijaloga i kompromisa. Preporuke Anketnog odbora bi trebalo da se u potpunosti sprovedu.

Sveukupno, zemlja nastavlja da u značajnoj meri ispunjava **političke kriterijume**. Opštinski izbori održani u martu/aprilu 2013 godine ocenjeni su od stane OSCE/ODIHR kao profesionalno i efikasno sprovedeni uz napomenu da razlika između države i partije blede i preporučivanjem dodatnih amandmana na izbornu zakonodavstvo. Zemlja je završila većinu svoji pravosudnih reformi između 2004. i 2010. godine. Postignut je dodatni napredak ove godine u oblasti efikasnosti pravosuđa. Napredak je takođe postignut u uspostavljanju sveobuhvatnih podataka o postignutim rezultatima u borbi protiv korupcije, što bi u budućnosti trebalo da se razvije. Što se tiče slobode izražavanja, napredak u dijalogu sa medijima je blokiran nakon izbacivanja novinara iz parlamenta i uprkos dešavanjima u zakonodavnom okviru, oslabila je reputacija zemlje u pogledu slobode medija. Zatvaranje niza medijskih kuća prethodnih godina takođe je smanjilo raznolikost gledišta dostupnih građanima.

Budući da je zemlja već postigla visok nivo usklađenosti, s obzirom na to u kojoj fazi procesa pristupanja se nalazi, prioritet za predstojeću godinu trebalo bi da bude delotvorna primena i sprovođenje postojećih zakonskih i okvira politike, slično kao i zemlje koje su već u pristupnim pregovorima.

U oblasti vladavine prava je potrebno da se dodatno ojača nezavisnost i nadležnost sudova i da se veći fokus stavi na kvalitet pravde pružene građanima. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i još uvek predstavlja ozbiljan problem. Zemlja treba da pokaže opipljivi uticaj postojećih mera za suzbijanje korupcije i da delotvorno primeni mere za suzbijanje organizovanog kriminala. Što se tiče slobode medija, visok stepen polarizacije medija, često prema političkim linijama, ometa razvoj objektivnog izveštavanja, stavlja medijski pritisak na novinare i vlasnike medija (uključujući i preko neprozirnog korišćenja reklamiranja vlade) i neguje slabe profesionalne standarde. Dijalog između vlade i predstavnika medija treba da se ponovo uspostavi i da proizvede konkretne rezultate u promeni medijske kulture, kao i u uspostavljanju klime jačanja poverenja. Preostale preporuke ODIHR-a bi trebalo da se u celosti sprovedu. Strategija za Rome treba da se proaktivno sprovede. Potrebno je više

delovanja za javnu osudu netolerancije, npr. prema zajednici lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i intereksualaca (LGBTI).

Takođe je hitno potrebno da se završi preispitivanje *Ohridskog sporazuma*, naročito bitnog za odnose između zajednica, i da se njegove preporuke sprovedu. Ovo, kao i nastavak decentralizacije, ključni su elementi Sporazuma i doprineće stabilnosti zemlje i šire.

Zemlja uglavnom održava dobre odnose sa ostalim zemljama u procesu proširenja i ima aktivnu ulogu u *regionalnoj saradnji*. Konstruktivni pristup u odnosima sa susednim državama članicama EU ostaje važan. Trebalo bi da se izbegavaju akcije i izjave koje negativno utiču na dobrosusedske odnose.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, zemlja je dobro napredovala i, u nekim oblastima, ostvarila je napredak ka postajanju funkcionalne tržišne ekonomije. Zemlja bi trebalo da bude u stanju da se izbori na srednji rok sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije, pod uslovom da energično sprovede svoje reformske programe kako bi smanjila značajne strukturne slabosti.

Ekonomska aktivnost je stagnerala 2012. godine, a rast je obnovljen u prvoj polovini 2013. Makroekonomska stabilnost je očuvana uprkos izazovnom spoljnom ambijentu. Nezaposlenost je i dalje visoka, naročito nezaposlenost mladih ljudi. Rastući nivoi deficita i javnog duga povećali su ranjivost zemlje.

Potrebno je da se sprovedu mere kako bi se rešili osnovni razlozi za visoku nezaposlenost, naročito rešavanje pitanja nepoklapanja kvalifikacija. Potrebno je da se ojača održivost javnih finansija. Fiskalna politika treba da se uskladi sa prioritetima zemlje za strukturne reforme i usmeri ka potrošnji za povećanje rasta. Uvođenje okvira srednjoročnih rashoda i strateško planiranje doprineće jačanju fiskalne discipline. Potrebni su dodani naponi za delotvornu primenu upravljanja javnim finansijama, kako bi se osigurala najefikasnija i natransparentnija upotreba javnih i resursa EU. Za povećanje investicija u privatnom sektoru potrebni su dodatni naponi za poboljšanje poslovnog ambijenta, na koji negativno utiču korupcija, kao i dugotrajne i skupe procedure za napuštanje tržišta. Neformalni sektor ostaje važan izazov.

Zemlja ima duboku i široku saradnju sa EU u svim oblastima pravnih tekovina i u naprednoj je fazi usklađivanja zakonodavstva, na strateškom i institucionalnom nivou, sa fokusom na administrativne kapacitete i mehanizme koordinacije u nacionalnoj administraciji za obezbeđivanje delotvornog sprovođenja. Zemlja je postigla dodatni napredak u **sposobnosti da preuzme obaveze koje proizilaze iz članstva**. Zemlja nastavlja da ispunjava svoje obaveze u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), pred desetogodišnjicu stupanja na snagu SSP-a.

U oblasti unutrašnjeg tržišta, postignut je dobar nivo usklađivanja zakonodavstva u oblasti kretanja kapitala, poštanskih usluga i zakona o kompanijama. U oblasti pravde i unutrašnjih poslova, zemlja je dobro napredovala u svojim pripremama vizne politike, spoljnim granicama i Šengenu, i policijskoj saradnji. U okviru reforme javne uprave potrebno je da se nastavi sa sprovođenjem principa transparentnosti, zasluga i jednake zastupljenosti. Potrebni su dodatni naponi naročito u oblastima regionalne politike, životne sredine i klimatskih promena, gde je potrebno popraviti sprovođenje projekata EU, kao i kvaliteta vode, kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom. Što se tiče socijalne politike i zapošljavanja potrebne su mere da se postigne inkluzivno i efikasno tržište rada. Unutrašnja kontrola javnih finansija treba da se ojača u javnoj upravi. Sveukupno, zemlja je postigla nivo usklađivanja sa pravnim tekovinama dovoljan da krene u narednu fazu procesa pristupanja.

Albanija

Komisija je prošlog oktobra preporučila Savetu da dodeli Albaniji status kandidata, pod uslovom završetka ključnih mera u oblasti reforme sudstva i javne uprave i revizije skupštinskog poslovnika. U cilju odlučivanja o dodeli statusa kandidata Savet je u decembru 2012. godine takođe pozvao Komisiju da podnese izveštaj čim se neophodni napredak postigne, takođe imajući u vidu dodatne mere koje Albanija preduzme u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i proaktivnim istragama i sudskim epilogima u ovim slučajevima. Albanija je u tom pogledu usvojila preostale ključne mere za reformu sudstva, javne uprave i parlamenta uz višestranački konsenzus. Međunarodna posmatračka misija, predvođena OSCE/ODIHR, ocenila je parlamentarne izbore održane u junu kao konkurentne sa aktivnim učešćem građana tokom cele kampanje i uz istinsko poštovanje elementarnih sloboda. U oblasti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, Albanija je preduzela početne korake ka poboljšanju efikasnosti istraga i gonjenja i jačanja saradnje između organa za primenu zakona. Broj kaznenih presuda u slučajevima korupcije i pranja novca je povećan, kao i broj istražnih radnji o trgovini ljudima i narkoticima. Sve nedavne preporuke Saveta Evrope o finansiranju političkih partija i pravnim odredbama o korupciji su rešene na zadovoljavajući način. Nova vlada Albanije se ozbiljno obavezala suzbijanju korupcije i ovo pitanje je stavila kao prioritet u svom programu.

Pored Mišljenja Komisije iz 2010, Albanija treba da ispuni sledeće ključne prioritete za otvaranje pristupnih pregovora. Albanija će morati da: 1) nastavi sprovođenje reforme javne uprave u cilju povećanja profesionalizma i depolitizacije javne uprave; 2) preduzme dodatne radnje na jačanju nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti sudskih institucija; 3) uloži dodatne i posvećene napore u borbi protiv korupcije, uključujući i ka postizanju solidnih rezultata u proaktivnim istragama, gonjenju i kaznenim presudama; 5) donese efektivne mere za jačanje zaštite ljudskih prava, uključujući i prava Roma, i politike protiv diskriminacije, kao i sprovede svojinska prava.

Konstruktivan i održivi dijalog između vlade i opozicije o reformama koje se odnose na EU biće vitalan za obezbeđivanje evropske budućnosti za Albaniju. Konstruktivno angažovanje Albanije u regionalnoj saradnji ostaje suštinski važno.

Albanija je postigla dodatni napredak ka ispunjavanju **političkih kriterijuma** za članstvo u EU. Vladajuća većina i opozicija su saradivali na usvajanju niza pravnih instrumenata u parlamentu. Ovo uključuje usvajanje Zakona o javnoj službi, Zakona o visokom sudu, poslovnika o radu Skupštine i set amandmana na Krivični zakonik i Zakonika o krivičnom postupku.

Iako je proces koji je prethodio parlamentarnim izborima održanim 23. juna bio obeležen tenzijama, uz povremeno dovođenje u opasnost rada organa za sprovođenje izbora, izbori su bili konkurentni i održani su na sveukupno dobar način, uz visoku izlaznost birača. Albanija je ostvarila dodatni napredak u vezi sa reformom javne uprave, naročito usvajanjem Zakona o javnoj službi.

Preduzeti su dodatni koraci za reformu sudstva, uključujući i modernizaciju sudskog sistema. Poboljšana radna metodologija u organima za borbu protiv korupcije, povećanje kaznenih presuda i bolja saradnja između institucija doveli su do izvesnog napretka u borbi protiv korupcije, dajući početne rezultate, koji bi trebalo da se osnaže. Bolje praćenje i transparentnost u ključnim oblastima, kao što je uknjižba imovine, carina, više obrazovanje i

zdravstvo, svedoče o povećanoj svesti o prevenciji. Preporuke Saveta Evrope o finansiranju političkih partija i pravnim odredbama za borbu protiv korupcije su uzete u obzir. Međutim, korupcija ostaje izuzetno ozbiljan problem koji će zahtevati posvećenost i udružene napore kako bi se rešio. Što se tiče organizovanog kriminala, međunarodna policijska saradnja je povećana, kao i upotreba analize pretnji; oduzimanje narkotika i imovine stečene kriminalnim radnjama je povećano. Preporuke Saveta Evrope o borbi protiv pranja novca su ispunjene. Važne izmene krivičnog zakonika obuhvatile su trgovinu ljudima i druge ozbiljne prekršaje.

U oblasti ljudskih prava, sloboda okupljanja i udruživanja, kao i sloboda misli, veroispovesti i religije, generalno su poštovani. U oblasti borbe protiv diskriminacije je postignut napredak, na primer preko akcionog plana o pravima lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i interseksualaca (LGBTI). U oblasti slobode izražavanja, Zakon o audio-vizuelnim medijima značajno je popravio zakonodavni okvir za audio-vizuelne medije u Albaniji.

Albanija će u bližoj budućnosti morati da ubrza reformu pravosuđa. Pravosudne institucije i pravni poredak trebalo bi da se preispitaju i ojačaju. Kako bi se obezbedila nezavisnost, transparentnost, odgovornost i efikasnost pravosuđa, ostaje da se završi ili usvoji osnovno zakonodavstvo, uključujući i ustavne amandmane za depolitizaciju imenovanja u Višem sudu. Nedavno usvojeno zakonodavstvo treba da se efektivno sprovede uz punu podršku političara i struke.

Štaviše, Albanija treba da posveti posebnu pažnju sprovođenju reforme javne uprave, naročito u vezi sa strukturnim zakonima i administrativnim aktima. Sekundarno zakonodavstvo za novi Zakon o javnoj službi treba da se brzo usvoji i primeni. Kontinuitet u javnoj upravi treba da se osigura, kao i povećanje profesionalizma, depolitizacije i odgovornosti.

Biće potrebne mere usmerene ka borbi protiv korupcije, uključujući i preko jačanja centralnog koordinacionog tela sa neophodnim ovlašćenjima i kapacitetima, kao i snažna politička podršku. Potrebno je da se poboljšaju kapaciteti za prevenciju i suzbijanje i nezavisnost institucija za primenu zakona. Potrebno je da se osiguraju odgovarajuće propratne radnje parlamenta na izveštaje nezavisnih institucija.

Takođe je potrebno da se dodatno poprave rezultati u efektivnim istragama i gonjenju slučajeva organizovanog kriminala, nadgrađujući se na početnim rezultatima. Potrebni su dodatni naponi da se zakluče amandmani na Zakonik o krivičnom postupku i da se delotvorno proširi upotreba procene pretnje, razmena obaveštajnih podataka i ciljane, proaktivne istrage. Potrebna je aktivniji pristup u pogledu istrage bogatstva za koje nije dato objašnjenje i sumnji o pranju novca.

U oblasti ljudskih prava je potrebno dati prioritet izradi novih zakona i primeni postojećih, sa jasnim težištem na prava osoba sa invaliditetom, dečijim pravima i uključivanju Roma. Što se tiče slobode izražavanja, potrebni su dodatni naponi da se u potpunosti garantuje nezavisnost regulatorne uprave za medije.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Albanija je postigla izvestan napredak u pogledu funkcionalne tržišne ekonomije. Albanija treba da bude u stanju da se na srednji rok izbori sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije, pod uslovom da ubrza strukturne reforme.

Albanija je održala makroekonomsku stabilnost. Rast BDP-a je usporen ali je ostao pozitivan uglavnom zbog spoljne potražnje. Slaba stopa inflacija stvorila je prostor za olakšanje monetarne politike za stimulisanje rasta, ali se tek očekuje njena tranzicija u ozbiljnu privredu, jer je rast kredita usporen zbog visokih i sve više neuspešnijih zajmova. Budžetski deficit je ostao visok, a javni dug je dodatno narastao, što je dovelo do povrede

i ukidanja zakonske granice za dug od 60% BDP-a. Došlo je do manjih poboljšanja na tržištu rada ali je nezaposlenost još uvek visoka. Trenutni deficit računa je sužen, ali je ostao veliki. Ekonomija ostaje ranjiva i na domaće strukturne slabosti i na promenljivost globalne ekonomije.

Albanija treba da dopuni svoju fiskalnu i monetarnu politiku strukturnim reformama kako bi osigurala dugoročan ekonomski rast. Albanija će morati da se pozabavi visokom stopom budžetskog deficita i javnog duga i njegovim kratkoročnim odstupanjem. Štaviše, biće potrebno da se popravi fiskalna predvidivost smanjenjem periodičnih prekomernih predviđanja prihoda i efikasnijom naplatom poreza. Poboljšanje poslovnog i investicionog ambijenta je važno za unošenje raznolikosti u privredu i jačanje njenog potencijala za dugoročni rast. Ovo bi, između ostalog, moglo da se postigne jačanjem vladavina prava, suzbijanjem korupcije i rešavanjem zaostalih isplata, kao i razvojem infrastrukture i poboljšanjem ljudskog kapitala. Neformalni sektor ostaje važan izazov.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i dalje se sveukupno glatko sprovodi i Albanija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa zahtevima zakonodavstva EU u nizu oblasti, **povećavajući njenu sposobnost da preuzme obaveze koje proizilaze iz članstva.** Postignuta su poboljšanja u oblastima kao što su javne nabavke, statistika, pravda, sloboda i bezbednost. Albanija treba da uloži dodatne napore na obezbeđivanju efektivne primene intelektualnih i prava na industrijsku svojinu, i da posveti posebnu pažnju na energetski sektor, uključujući i raznolikost izvora energije, funkcionisanje tržišta električnom energijom, rešavanjem zabrinutosti zbog gubitaka na mreži i slabom naplatom računa. Albanija takođe treba da posvećeno reši pitanje povratka PDV-a, uključujući i u pogledu postojećih nerešenih slučajeva, i da ojača zaštitu životne sredine, uključujući i preko održivih ulaganja u oblasti upravljanja vodama i otpadnim vodama. Potrebni su dodatni naponi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. Administrativni kapaciteti i stručnost organa zaduženih za primenu pravnih tekovina trebalo bi da se ojačaju, a nezavisnost regulatornih uprava očuva. U nekoliko oblasti pravnih tekovina, naročito u javnim nabavkama i finansijskoj kontroli, važno je da se osnaže transparentnost i odgovornost.

Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina je u zastoju što se procesa evropskih integracija tiče, dok su ostale zemlje regiona krenule napred. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) je potpisan 2008. godine, a proces ratifikacije je završen 2011. SSP još uvek nije stupio na snagu jer zemlja nije ispunila potrebne zahteve, tj. verodostojne napore u sprovođenju presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci u vezi sa slučajem diskriminacije građana na osnovu etničke pripadnosti. Samim tim, odnosima EU i Bosne i Hercegovine se još uvek rukovodi putem Privremenog sporazuma (PS) iz 2008.

Politički predstavnici ne dele viziju o opštem smeru i budućnosti zemlje ili o njenom funkcionisanju. Nema dovoljno internog političkog dijaloga o elementarnim pitanjima kao što je proces evropskih integracija niti su utvrđeni prioriteti s tim u vezi. EU agenda nije prioritet za političke predstavnike zemlje što je dovelo do toga da nije postignut napredak u pogledu evropske perspektive. Kratkoročni partijski ili etnički interesi imaju premoć nad politikom usmerenom ka budućnosti za pristupanje Bosne i Hercegovine EU. Politički zastoj u Federaciji, koji traje duže od jedne godine, ima negativan uticaj na upravu i u Federaciji i na nivou države. Određeni politički akteri još uvek dovode u sumnju jedinstvo Bosne i Hercegovine kao jedinstvene države.

Dve ključne obaveze u mapi puta iz 2012. godine o prijavi zemlje za članstvo, odnosno istinsko sprovođenje presude Sejdić-Finci i osnivanje efektivnog koordinacionog mehanizma za pitanja EU, nisu ispunjene. EU se intenzivno angažovala u olakšanju napora da pomogne političkim vođama u Bosni i Hercegovini da nađu zajednički jezik za sprovođenje presude Sejdić-Finci, ali oni nisu mogli da nađu dogovor o rešenju.

Rešavanje presude nije ključno samo za napredovanje zemlje na putu ka EU već i za legitimnost i kredibilitet Predsedništva i Doma naroda Bosne i Hercegovine, koji će biti izabrani u 2014. To bi otvorilo proces pristupanja EU, koji je vitalan za evoluciju Bosne i Hercegovine iz postkonfliktne zemlje u zemlju članicu EU u budućnosti. Bez političke hrabrosti i posvećenosti, evropska perspektiva Bosne i Hercegovine se neće materijalizovati.

Jednako hitno i važno je osnivanje koordinacionog mehanizma za EU pitanja između različitih nivoa vlade. U izuzetno decentralizovanoj zemlji, kao što je Bosna i Hercegovina, ovakav mehanizam je od ključnog značaja kako bi dotični predstavnik Bosne i Hercegovine mogao da govori u ime cele zemlje i da preuzme obaveze u njeno ime prilikom saradnje sa EU. Na zemlji je da hitno razvije mehanizam koji će biti u saglasnosti sa ovim osnovnim zahtevom.

Sve je teže pravdati pružanje pretpristupnih sredstava zemlji čiji politički predstavnici nisu voljni da postignu konsenzus neophodan da se krene napred na pretpristupnom putu. Bez ovog konsenzusa postoji veliki rizik da pretpristupna pomoć neće proizvesti očekivane rezultate. Imajući u vidu da još nije pronađeno rešenje za sprovođenje rešenja Sejdić-Finci i da mehanizam za koordinaciju sa EU nije uspostavljen, ne može se održati isti nivo finansiranja u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA). Komisija je odlučila da odloži dalje razgovore o IPA II dok se zemlja ne vrati u kolosek procesa evropskih integracija. U nedostatku opipljivog napretka, Bosna i Hercegovina rizikuje gubitak značajnih pretpristupnih sredstava.

Pripreme zemlje za prilagođavanje pristupanju Hrvatske bile su spore, ali su neophodni dogovori u vezi sa kretanjem roba i usluga na granici sa Hrvatskom potpisani na vreme pre 1. jula. Komisija smatra da je neprihvatljivo to što je Bosna i Hercegovina dosad odbijala prilagođavanje PS/SSP kako bi uzeo u obzir tradicionalnu trgovinu sa Hrvatskom. Komisija poziva Bosnu i Hercegovinu da hitno revidira svoj stav kako bi se što pre završilo prilagođavanje na osnovu tradicionalnih trgovinskih odnosa.

Zemlja je postigla veoma ograničena napredak u ispunjavanju **političkih kriterijuma**. Nesprovođenjem rešenja Sejdić-Finci, zemlja nije završila sa diskriminatorskom praksom jer građani Bosne i Hercegovine koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda ne mogu da se kandiduju za Predsedništvo ili Dom naroda Bosne i Hercegovine. Zakonodavni procesi u opštem smislu ostaju veoma spori zbog nedostatka političke volje za postizanje kompromisa. Česta upotreba hitnih postupaka u parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine dovela je do prekomerne upotrebe procedure za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa. Usled odsustva političkih dogovora zakonodavstvo se često blokira korišćenjem entitetskog veta.

Još uvek je prisutan visok nivo korupcije, nedostaju delotvorne preventivne mere protiv pranja novca, i postignut je ograničen napredak u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma. Iako je ostvaren ograničeni napredak u sveopštoj reformi sudskog sistema, niz preporuka koje je izdala Komisija u okviru strukturiranog dijaloga nije sproveden: u oblasti procesuiranja ratnih zločina, utvrđivanje jurisdikcije u predmetima značajno je napredovalo u

skladu sa Nacionalnom strategijom za ratne zločine i u izdvajanju adekvatnih finansijskih i ljudskih resursa iz relevantnih budžeta i najvažnijih doprinosa IPA. Broj zaostalih predmeta je smanjen. Zaključivanje protokola o saradnji u gonjenju počinilaca ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i genocida sa Srbijom i Hrvatskom obećava. Sveukupno, još uvek postoje ozbiljni nedostaci u pogledu nezavisnosti, delotvornosti, odgovornosti i nepristrasnosti sudstva u Bosni i Hercegovini.

Sprovođenje postojećih instrumenata za ljudska prava, uključujući i onih za zaštitu prava lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i interseksualaca (LGBTI) od nasilja i govora mržnje, kao i primenu akcionih planova za Rome, ostaje ograničeno. Zakonodavni nedostaci još uvek ometaju održiv povratak i lokalnu integraciju izbeglih i interno raseljenih lica. Pravne odredbe koje garantuju slobodu izražavanja su uspostavljane, a ipak zastrašivanje novinara i urednika ostaje pitanje koje zabrinjava, kao i finansijski pritisak na javne emitere. Bosna i Hercegovina je nastavila da aktivno učestvuje u regionalnoj saradnji i da održava dobrosusedske odnose. Potrebno je da se reše preostala granična i imovinska pitanja sa susednim zemljama.

Temeljne pripreme na svim nivoima, podržane od EU i drugi međunarodnih organizacija, omogućile su sprovođenje dugo očekivanog popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini. Prvi put od 1991. godine.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Bosna i Hercegovina je ostvarila mali dalji napredak ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji. Potrebno je da se u značajnoj meri i posvećeno radi na daljim reformama kako bi se omogućilo zemlji da se na duži rok izbori sa konkurentnim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

Privreda se umanjila za 1,1% u 2012. Međutim, pokazatelji za prvu polovinu 2013. godine pokazuju određene znake oporavka. Nezaposlenost je još uvek visoka. Kvalitet javnih finansija je ostao slab, iako je upravljanje javnim finansijama donekle ojačano. Uprkos izvesnim blagim poboljšanjima, konsenzus o ekonomskoj i fiskalnoj politici ostaje slab, čime se ometaju reforme na centralnom nivou. Veliki i neefikasan javni sektor sa višestrukim preklapajućim nadležnostima na nivou države, entiteta i opštinskom ili kantonalnom nivou (naročito u Federaciji) nastavlja da nameće rizike za fiskalnu održivost. Neefikasan pravni i sudski sistem ometa jačanje kapaciteta i nešto je što jasno odvrća investicije izvor je korupcije.

Sastav i slaba efikasnost javne potrošnje u Bosni i Hercegovini ostaju zabrinutost. U tom kontekstu, potrebno je da se dodatno popravi fiskalno izveštavanje kako bi se povećao kvalitet analize i izrade politike. Strukturna krutost kao što su prekomerni porezi za zaposlene i slabo usmerena socijalni transferi zahtevaće mere za podupiranje potražnje radne snage. Vlasti u federaciji trebalo bi da nastave sa razvojem reforme penzijskog sistema. Imajući u vidu visoki udeo javnih kompanija u ekonomiji, vlasti bi trebalo da ponovo ojačaju privatizaciju, koja ima potencijal da popravi fiskalnu situaciju i donese veću konkurentnost. Privatni sektor treba da dobije podršku zdravog poslovnog ambijenta, najviše poboljšanjem primene ugovora i uspostavljanjem jedinstvenog ekonomskog prostora u zemlji. Neformalni sektor ostaje važan izazov.

Nedostatak istinske političke podrške evropskoj agendi odražava se na veoma ograničena napredak i u pogledu **približavanja zakonima i standardima Evropske unije**. Ovo se konkretno tiče oblasti veterine i bezbednosti hrane; konkurencije; javnih nabavki; energetike; životne sredine i klimatskih promena; transporta; zapošljavanja i socijalnih politika. U drugim oblastima, kao što su ruralni razvoj ili regionalna politika, postignut je mali napredak zbog odsustva ugovora o relevantnim strategijama za celu zemlju. U brojnim slučajevima je potrebno izvršiti imenovanja za važna tela. Neimenovanje predstavlja ometanje zakonodavnog napretka. Ostale institucije kao što je Savet za državnu pomoć, suočavaju

se sa nedostatkom finansijskih resursa i samim tim nisu mogle da funkcionišu na odgovarajući način. Jedan od par pozitivnih izuzetaka je oblast prava na intelektualnu, industrijsku i komercijalnu svojinu gde su pripreme za usklađivanje sa standardima EU u naprednoj fazi.

Kako bi Bosna i Hercegovina bila u stanju da izvozi proizvode životinjskog porekla u EU neophodno je da brzo unapredi transpozicija zakonodavstva EU o veterini i bezbednosti hrane. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u regionu koja nije uskladila svoje zakonodavstvo sa direktivama EU iz 2014. godine o javnim nabavkama. Zemlja će morati da to uradi hitno. Zemlja treba da održi dosledne napore na održivom sprovođenju svih reformi unetih u mapi puta za viznu liberalizaciju, takođe i u pogledu širih mera na granicama koje imaju za cilj jačanje nacionalne i regionalne bezbednosti. Aktivnosti koje se odnose na sprečavanje zloupotrebe bezvignog režima trebalo bi da se nastave.

Kosovo

2013. je bila istorijska godina za Kosovo na njegovom evropskom putu. Odluka Saveta doneta u junu kojom je odobreno otvaranje pregovora o sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predstavlja početak važne nove faze u odnosima EU i Kosova. Pregovori će zvanično biti otvoreni ovog meseca. Komisija planira da završi ove pregovore na proleće 2014. godine, da inicira predlog sporazuma na leto i da nakon toga podnese predlog Savetu da potpiše i zaključi sporazum.

Kosovo je aktivno i konstruktivno radilo ka vidljivim i održivim poboljšanjima *odnosa sa Srbijom*. Angažovanje Kosova u pregovorima uz posredovanje EU u aprilu je dovelo do istorijskog „Prvog sporazuma o principima za normalizaciju odnosa” (Prvi Sporazum), koji je dopunjen u maju planom za sprovođenje. Strane su se konkretno dogovorile da nijedna od njih neće blokirati ili podsticati druge da blokiraju napredak druge strane na njenom putu ka EU. Ovo predstavlja bitnu promenu u odnosima između dve strane. Sprovođenje je nastavljeno i već je dovelo do niza nepovratnih promena na terenu. Strane su takođe postigle sporazum o energetici i telekomunikacijama. Takođe je došlo do napretka u sprovođenju sporazuma postignutih u tehničkom dijalogu, uz podršku Misije EU za vladavinu prava. Kosovo treba da zadrži posvećenost za sprovođenje svih sporazuma postignutih u dijalogu. Kosovo treba da završi sprovođenje Prvog sporazuma, naročito o policiji, pravosuđu i opštinskim izborima.

Prvi sporazum se suočio sa otporom na *severu Kosova*. Suzdržani i inkluzivni pristup Prištine, zajedno sa pozitivnom ulogom koju je odigrao Beograd, sprečilo je eskalaciju. Nakon Prvog sporazuma zatvorene su policijske stanice MUP-a RS koje su delovane na severu Kosova; Srbija je prestala da isplaćuje zarade policajcima koji primaju platu i na Kosovu; srpski sudovi su prestali da obrađuju krivične predmete na Kosovu; a raspuštene su skupštine opština u četiri opštine na severu. Opštinski izbori zakazani za novembar takođe će se održati i na severu Kosova. Važno je da ovi izbori budu održani na odgovarajući način kako bi svi ljudi sa pravom glasa mogli da učestvuju i ostvare svoje demokratsko pravo. Jedan pripadnik EULEX-a je ubijen 19. septembra u napadu na EULEX-ov konvoj na severu Kosova. Zvaničnici Kosova i Srbije su najoštrije osudili ovan napad.

Kosovo je sprovelo važne reforme politike. Komisija i visoka predstavnica EU za spoljne poslove i bezbednost potvrdili su¹ da je Kosovo ispunilo kratkoročne prioritete za vladavinu

¹ JOIN(2013) 8 konačni

prava, javnu upravu, zaštitu manjina i trgovinu što je utvrđeno u studiji izvodljivosti² i oktobra prošle godine. Komisija je u aprilu takođe izdala svoju preporuku Savetu da potpiše i zaključi okvirni sporazum kojim će se omogućiti Kosovu da učestvuje u programima Evropske unije.

Kosovo je u decembru postalo član Evropske banke za obnovu i razvoj. Kosovo je u junu potpisalo okvirni sporazum sa Evropskom investicionom bankom, a Savet Evropske banke je dao zeleno svetlo za članstvo Kosova. Savet za regionalnu saradnju je u februaru odlučio da izmeni svoj statut kako bi se omogućilo Kosovu da postane ravnopravni član.

Dijalog o *viznoj liberalizaciji* je ostao veoma visoko u političkoj agendi Kosova. Priština je uložila napore da osigura napredak. Komisija je u februaru usvojila³ svoj prvi izveštaj ispunjavanju zahteva mape puta za viznu liberalizaciju od strane Kosova. Kosovo je usvojilo svoj akcioni plan za viznu liberalizaciju u aprilu. Dosad su održana tri sastanka viših zvaničnika. Kosovo je u tesnoj saradnji sa Komisijom, kancelarijom EU u Prištini i EULEX-om, postiglo napredak u izmeni zakonodavstva na način preporučen u izveštaju. Potrebni su dodatni naponi u ovom pogledu. Kosovo treba da se usredsredi na sprovođenje tog zakonodavstva.

Širok politički konsenzus o evropskoj perspektivi Kosova bio je presudan za napredovanje u procesu približavanja. Nacionalni savet za evropske integracije je takođe radio na ovom cilju. Važno je da se konsenzus održi i dalje proširi. Ovi naponi bi trebalo da daju ključni doprinos pregovorima o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Studija izvodljivosti koju je objavila Komisija utvrđuje prioritetne oblasti na koje Kosovo treba da se usredsredi kako bi ispunilo svoje obaveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. To su vladavina prava, pravosuđe, javna uprava, izborna reforma i Skupština, ljudska i elementarna prava, zaštita manjina, pitanja trgovine i unutrašnjeg tržišta, i fitosanitarna i veterinarska pitanja.

U kontekstu **političkih kriterijuma**, vlada Kosova je povećala svoje kapacitete za rad na prioritetima za proces evropskih integracija. Ona je pokazala ovaj kapacitet svojim radom na kratkoročnim prioritetima studije izvodljivosti i pripremama za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Takođe su preduzeti koraci da se poboljša skupštinski nadzor rada vlade. Međutim, odluka Skupštine da raspravlja o ishodu sudskog predmeta korak je unazad za napore Kosova na jačanju institucija za demokratsko upravljanje.

Kosovo je pokazala posvećenost postizanju rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, uključujući i otvaranjem istraga i jačanjem zakonodavnog okvira. Preduzeti su prvi koraci za pripremu harmonizovane statistike u ovoj oblasti. Kosovo je takođe nastavilo svoju dobru saradnju sa EULEX-om. Izvršena je neophodna reforma sudskog sistema. Od suštinskog značaja za postizanje dodatnih pozitivnih promena će biti da se koherentno sprovede i biće potrebno da se pažljivo nadzire. Zakoni o sudovima i tužilaštvu stupili su na snagu u januaru, čime su uvedene nove sudske i tužilačke strukture. Očekuje se da novi zakonski okvir doprinese nezavisnosti, delotvornosti, odgovornosti i nepristrasnosti sudskog sistema. Kosovo je takođe nastavilo sa readmisijom osoba iz država članica.

Nakon prijema preporuka studije izvodljivosti, Skupština je izmenila članove Krivičnog zakonika o krivičnoj odgovornosti medija i zaštiti novinarskih izvora.

² COM(2012) 602 konačni

³ COM(2013) 66 konačni

Savet za sprovođenje i nadgledanje, koji okuplja kosovske vlasti i predstavnike Srpske Pravoslavne Crkve, formiran je i dobro funkcioniše. Takođe je počeo sa radom javni servis na srpskom jeziku. Postavljen je novi Poverenik za jezike i njegova kancelarija je počela da obavlja svoje zadatke. Budžet i osoblje Ombudsmena su povećani tako da ova ustanova sada može da obavlja svoju ulogu kao zaštitnik dobre uprave i ljudskih prava na Kosovu.

Kosovo još uvek treba da osigura kompletiranje *izborne reforme* i da zakonski okvir odražava najbolje prakse u EU. *Skupština* treba da poveća svoj nadzor izvršne vlasti boljom proverom predloga zakona i praćenjem sprovođenja politika i zakona. Vlada treba da osigura adekvatno učešće u radu Skupštine. Finansijska nezavisnost Skupštine je poboljšana, ali su potrebni dodatni koraci (na primer, poboljšanje poslovnika o radu i zakonodavstva o Skupštini) da bi se povećala finansijska i administrativna nezavisnost Skupštine.

Što se tiče *vladavine prava*, Kosovo treba da obezbedi konkretne dokaze o rezultatima u suzbijanju organizovanog kriminala i korupcije kao pitanje prioriteta, i da ojača zakonodavstvo i njegovu primenu. Kosovo treba da dodatno popravi pouzdanost statistike u ovim oblastima. Kosovo treba da pruži aktivnu podršku EULEX-u u sprovođenju njegovog mandata, uključujući i Specijalnu istražnu grupu. Kosovo progresivno preuzima odgovornosti od EULEX-a. Strukturni dijalog o vladavini prava je suštinski forum za Kosovo i EU da preispitaju napredak u ovom pogledu.

Političko uplitanje u rad *pravosuđa* ostaje ozbiljna zabrinutost. Sudski i tužilački savet bi trebalo da snažno odgovore na napare protiv sudija, tužilaca i sudskih institucija. Skupština i vlada bi trebalo da učine isto. Potrebne su odgovarajuće bezbednosne i zaštitne mere za sudije i sudsko osoblje, kao i za tužioce, svedoke i podnosiocce tužbi. Kosovo treba da preduzme dodatne korake na smanjenju zaostalih predmeta, uključujući i primenu sudskih rešenja, i obezbeđivanje da se pretresi sprovode u odgovarajućim objektima i u skladu sa sudskim postupcima. Zapošljavanje sudija i tužilaca iz manjinskih zajednica u skladu sa zakonodavnim okvirom treba da se nastavi. Kosovo treba da osigura da specijalno tužilaštvo odgovorno za organizovani kriminal, ratne zločine i korupciju održi svoje nadležnosti.

Što se tiče javne uprave, Kosovo treba da se usredsredi na sprovođenje zakonodavstva, strategije i akcionog plana, što zahteva snažno političko usmeravanje. Potrebno je da se poveća stručnost javne službe, a osobe koje pripadaju manjinskim zajednicama trebalo bi da su bolje zastupljene u skladu sa zakonodavstvom. Političko uplitanje u zapošljavanju i imenovanju javnih službenika mora da prestane. U oblasti *ljudskih i elementarnih prava*, složeno i preklapajuće institucionalno uređenje za njihovu promociju i zaštitu treba da se pojednostavi. Potrebno je više napora za istragu i procesuiranje napada na novinare. Isto važi i za nasilne napada na lezbijke, homoseksualce, biseksualce, transrodne osobe i interseksualce (LGBTI). Takođe je potreban napredak u primeni svojinskih prava, na primer preko smanjenja zaostalih predmeta i poboljšanja primene sudskih i administrativnih odluka. Zakonodavstvo o zaštiti ličnih podataka treba da se bolje primeni. Skupština treba da izradi mehanizam za dugoročno finansiranje javnog servisa; potrebno je da se završe imenovanja u odbor servisa.

Što se tiče *zaštite manjina*, potrebno je da se sprovede zakonodavstvo o kulturnoj baštini Srpske Pravoslavne Crkve. Lokalne vlasti bi trebalo da dobiju dodatnu podršku za nastavak procesa decentralizacije. Strategija i akcioni plan za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana treba da se snažno sprovedu, jer situacija ovih manjina na terenu ostaje velika zabrinutost. Ovo je takođe bitno u kontekstu procesa vizne liberalizacije. Etnički ili verski motivisani napadi moraju biti istraženi i procesuirani, a izvršioci privedeni pravdi.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Kosovo je ostvarilo izvestan napredak ka uspostavljanju funkcionalne tržišne ekonomije. Potrebne su značajne reforme i investicije da se tržištu omogući da se suoči na duži rok sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama.

Izazovna ekonomska situacija u regionu i EU počela je da utiče na ekonomiju Kosova, iako manje nego što je to slučaj u drugim zemljama regiona. BDP Kosova je porastao za 2,5% u 2012. Fiskalna politika je bila obazriva i izvršenje budžeta je bilo odgovarajuće. Uvedeno je pravno obavezujuće fiskalno pravilo, koje će se sprovesti 2014. godine. Nezaposlenost je ostala veoma visoka. Kosovo je nastavilo sa značajnim investicijama u svoju infrastrukturu.

Potrebni su kontinuirani naponi za podršku makroekonomske stabilnosti i poboljšanje socijalne situacije. Kosovo treba da poboljša konkurentnost i poslovni ambijent, i da podrži privatni sektor kako bi se smanjila nezaposlenost. Zdrav poslovni ambijent zahteva dodatne mere za bavljenje slabom vladavinom prava i korupcijom. Potrebno je da se nastavi privatizacija. Neformalni sektor ostaje važan izazov.

Prioritetna oblasti **evropskih standarda** mora da se rešava u kontekstu pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Kosovo je završilo restrukturiranje Ministarstva trgovine i industrije kako bi bilo u stanju da pregovara efektivno o delovima sporazuma koji se tiču trgovine i završilo je procenu uticaja. Kosovo je takođe preduzelo korake na pripremi popisa poljoprivrede.

Što se tiče *trgovine i pitanja unutrašnjeg tržišta*, suštinski je bitno popravljavanje poslovne statistike na Kosovu. Kosovo treba da nastavi sprovođenje zakonskog okvira za trgovinu, konkurentnost i unutrašnje tržište. Kosovo treba da pojača napore u brojnim *fitosanitarnim i veterinarskim oblastima* koje utiču na bezbednost hrane, kao što je definisano u studiji izvodljivosti. U sektoru *energetike*, potrebno je da se povećaju naponi na stavljanju van funkcije bloka Kosovo A. Fokus na prioritet studije izvodljivosti, za pripremu pregovora o sporazumu sa EU i za dijalog o viznoj liberalizaciji, imao je uticaj na napredak u ostalim sektorima.

Turska

Turska je kandidat i strateški partner Evropske unije. Turska, sa svojom velikom, dinamičnom ekonomijom, važan je trgovinski partner EU i vredna komponenta konkurentnosti EU preko Carinske unije. Turska ima strateški položaj, uključujući i bezbednost energije, i ima veoma važnu regionalnu ulogu. Komisija podvlači značaj tekuće saradnje i dijaloga o pitanjima spoljne politike. Isto tako, EU ostaje važno utočište za ekonomske i političke reforme Turske. Događaji oko gradnje Gezi parka pokazali su značaj unapređenja dijaloga širom političkog spektra i šireg društva i potrebu da se u praksi poštuju elementarna prava.

Pozitivna agenda, objavljena 2012. godine, nastavlja da podržava i dopunjuje pristupne pregovore sa Turskom preko pojačanje saradnje u nizu oblasti od zajedničkog interesa. Iako je dala neke pozitivne rezultate, ona nije zamena za pregovore. Puni potencijal odnosa EU i Turske najbolje je ostvaren u okviru aktivnog i kredibilnog procesa pristupanja. Ovaj proces ostaje najprikladniji okvir za unapređenje reformi koje se odnose na EU, razvoj dijaloga o pitanjima spoljne i bezbednosne politike, jačanje ekonomske konkurentnosti i povećanje saradnje u oblasti energetike i pravde i unutrašnjih poslova. Pristupni pregovori trebalo bi da ponovo dobiju zamajac, poštujući posvećenost EU i uspostavljene uslove. U tom pogledu, otvaranje poglavlja 22 – *Regionalna politika*, nakon više od tri godine zastoja, predstavlja važan korak. Turska može ubrzati tempo pregovora ispunjavanjem referentnih uslova,

ispunjavanjem zahteva Okvira pregovora i poštovanjem svojih ugovornih obaveza prema EU, uključujući i puno sprovođenje Dopunskog protokola Sporazuma o pridruživanju bez diskriminacije prema svim državama članicama.

Mešovita slika se javlja iz događaja u proteklih dvanaest meseci u Turskoj u okviru **političkih kriterijuma**. Nastavljeno je sa važnim reformskim naporima. Četvrti paket za reformu sudstva usvojen u aprilu jača zaštitu elementarnih prava, uključujući i slobodu izražavanja i borbu protiv nekažnjivosti za slučajeve torture i lošeg postupanja. Vlada je započela mirovni proces sa ciljem okončanja terorizma i nasilja na jugoistoku zemlje i za otvaranje puta za rešavanje kurdskog pitanja. Ovaj proces treba da se nastavi u dobroj veri svih strana. Objavljene mere u paketu za demokratizaciju predstavljenom u septembru 2013. godine predviđaju dodatne reforme u nizu važnih pitanja, uključujući i upotrebu jezika osim turskog, prava pripadnika manjinskih zajednica i promenu trenutno previsokog praga za zastupljenost u parlamentu i finansiranje političkih partija, što bi trebalo da poveća pluralizam. Ključan je napredak u saradnji sa opozicionim partijama i sprovođenje u skladu sa evropskim standardima.

Višestranački skupštinski odbor za pomirenje koji je formiran da pripremi novi ustav, obavljao je svoje zadatke i postigao je sporazum za niz aktivnosti. Treba da se nastavi sa ovim radom u duhu kompromisa. Usvajanjem sveobuhvatnog zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti napravljen je važan korak ka adekvatnoj zaštiti tražilaca azila. Nastavljeni su naponi koji imaju za cilju zaštitu prava žena, naročito preko sprovođenja Zakona o zaštiti porodice i sprečavanju nasilja. Institucija zaštitnika građana je formirana i već aktivno radi na ispunjavanju svoje uloga. Nacionalna institucija za ljudska prava je počela da funkcioniše.

Pored toga, sada postoji više javnih rasprava o temama koje su ranije smatrane osetljivim, uključujući i kurdsko pitanje, ulogu vojske, jermensko pitanje ili prava osoba bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. Demokratska debata se širi, naročito preko socijalnih medija, a takođe se izražava i van tradicionalne partijske politike, uključujući i preko protesta. U tom pogledu, talas protesta iz juna rezultat je šire demokratske reforme koja je nastupila u protekloj deceniji i nastajanja živahnog i raznolikog civilnog društva koje treba da se poštuje i konsultuje sistematičnije na svakom nivou odlučivanja, bez obzira na to ko ima većinu u parlamentu.

Ipak, različiti uporni faktori su zadržali dalji napredak. Političku klimu još uvek obeležava polarizacija i nedostatak duha kompromisa. Vlada je težila oslanjanju isključivo na svoju skupštinsku većinu za usvajanje zakona i odluka, uključujući i socijalno osetljiva pitanja, bez dovoljno konsultacija i dijaloga sa akterima. Tenzije i frustracije koji su rezultat toga na kraju su doživele vrhunac u maju i junu zbog kontraverznog projekta urbanog razvoja u parku Gezi u Istanbulu i pretvorili su se u velike proteste u mnogim drugim gradovima. Pokušaji da se dopre do protestanata su bili ograničeni i zasenila ih je prekomerna upotreba sile od strane policije, polarizovani jezik i sveukupno odsustvo dijaloga. Kao rezultat ovih sukoba šestoro ljudi je izgubilo život i više od 8.000 je povređeno. Inspekcije koje je sprovelo Ministarstvo unutrašnjih poslova zaključile su da je policija koristila neprimerenu silu protiv protestanata u maju i junu.

Talas protesta u junu podvukao je brojna pitanja koja bi trebalo da se brzo reše. Što se tiče prekomerne upotrebe sile od strane policije, administrativna i sudska istrage pokrenute trebalo bi da se prate u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava a odgovorni bi trebalo da se kazne. Zakonodavstvo o primeni zakonodavstvo o osnivanju komisije za nadgledanje službi za primenu zakona za policijske prestupe trebalo bi da se usvoji i sprovede u skladu sa evropskim standardima. Ministar unutrašnjih poslova je preuzeo prvi pozitivan

korak izdavanjem cirkularnih dopisa za regulisanje ponašanja policajaca tokom demonstracija. Ipak, opšti zakonski okvir i praksa za intervenciju službenika za primenu zakona trebalo bi da se uskladi sa evropskim standardima kako bi se u svim okolnostima garantovalo poštovanje ljudskih prava i, naročito, pravo na slobodu okupljanja.

Ključne odredbe zakonskog okvira Turske i njihovo tumačenje od strane članova sudstva nastavljaju da ometaju slobodu izražavanja, uključujući i slobodu medija. Vlasnička struktura u turskim medijima, kojima dominiraju velike industrijske grupe, u kombinaciji sa izjavama zastrašivanja od strane visokih zvaničnika i upozorenjima od strane vlasti, takođe čini samocenzuru medija veoma rasprostranjenom, što se pokazalo kada vodeći mediji nisu izveštavali o junski protestima. Ovakav ambijent je takođe doveo do otpuštanja i otkaza novinara.

Restriktivno tumačenje zakonskih odredaba od strane sudstva o izazivanju javne mržnje dovelo je do niza osuda javnih ličnosti zbog kritičnih primedbi o religiji. Nejasno definisano krivično zakonodavstvo o članstvu u naoružanim organizacijama i dalje je izvor velikog broja hapšenja i procesuiranja. Tek treba da se ustanovi zakonski okvir u skladu sa EKLJP o pitanjima veroispovesti i prigovora savesti. Potrebni su dodatni naponi da se efektivno garantuju prava žena, dece, i lezbijki homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i interseksualaca (LGBTI). Porodično nasilje, povremeni slučajevi ubijanja iz časti i pitanje ranog i prisilnog stupanja u brak ostaju ozbiljna zabrinutost. Turske reba da osigura puno poštovanje svih svojinskih prava, uključujući i prava nemuslimanskih verskih zajednica.

Ovi nedostaci bi trebalo da se reše i da se četvrti paket za sudsku reformu odgovarajuće sprovede u skladu sa evropskim standardima. Vlasti bi trebalo da povećaju svoje napore na zaštiti ostalih elementarnih prava i sloboda kako bi građani mogli da bez ometanja ostvaruju svoja prava. Mere objavljene u paketu za demokratizaciju nude izgled za napredak u brojnim od ovih pitanja.

Ovo pitanje podvlači koliko je bitno da EU poveća svoje angažovanje sa Turskom o elementarnim pravima. Napredak u pristupnim pregovorima i napredak u političkim reformama u Turskoj dve su strane istog novčića. U interesu je i Turske i EU da se postigne dogovor o otvaranju referentnih tačaka za poglavlja 23 – *Pravosuđe i elementarna prava* i 24- *Pravda, sloboda i bezbednost* i da se isti saopšte Turskoj što pre u cilju omogućavanja otvaranja pregovora u okviru ova dva poglavlja. Ovo bi u značajnoj meri doprinelo obezbeđivanju da EU i njeni standardi ostanu referentne tačke za reforme u Turskoj.

U cilju ostvarivanja neophodnih reformi, sveukupna odluka o postizanju napretka, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, treba da obuhvati strukturiranje i sistematske konsultacije sa civilnim društvom. Od suštinske je važnosti da se reformišu postojeći pravni ambijent i da se učini povoljnijim za razvoj organizacija civilnog društva. Kao primer, procena uticaja na životnu sredinu treba da se sprovede u celosti poštujući pravne tekovine EU. Veliki infrastrukturni projekti ne bi trebalo da se više izuzimaju. Konsultacije relevantnih aktera iz civilnog društva u ostalim politikama se takođe snažno podstiče.

Potpisivanje *sporazuma o readmisiji između EU i Turske i istovremeni početak dijaloga o vizama* prvi su koraci ka viznoj liberalizaciji, koji mogu dati novi zamajac odnosima EU i Turske i doneti koristi za obe strane. Važno je da se krene napred u ova dva procesa i da se proces ratifikacije sporazuma o readmisiji u Turskom brzo završi u cilju njegove pune i efektivne primene.

Što se tiče *spoljne politike*, Turska je nastavila da igra važnu ulogu u svom širem okruženju, na primer, proširenjem svojih aktivnosti kao netradicionalni donator Rogu Afrike,

podržavajući demokratsku tranziciju u Severnoj Africi, i povećavajući saradnju između Avganistana i Pakistana. Turska je imala naročito važnu ulogu u Siriji, podržavajući razvoj jedinstvenije opozicije i pružanjem vitalne humanitarne pomoći velikom broju Sirijaca koji su napustili svoju zemlju. Turska je nastavila da pruža praktičnu podršku E3+3 razgovorima sa Iranom. Ratifikacija međudržavnog sporazuma o projektu Trans-antalijskog gasovoda (TANAP) između Turske i Azerbejdžana, važan je doprinos cilju promocije veće bezbednosti evropske energije preko južnog koridora. Redovni politički dijalozi između EU i Turske su se intenzivirali, pokrivajući međunarodna pitanja od zajedničkog interesa kao što su Bliski Istok i Centralna Azija, i globalna pitanja kao što su borba protiv terorizma i neširenju. Turska je nastavila svoju politiku angažovanja na Zapadnom Balkanu, uključujući i preko svojeg aktivnog učešća u Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi i svog doprinosa vojnim, policijskim i misijama vladavine prava u Bosni i Hercegovini i na Kosovu.

Turska je nastavila da izražava podršku obnavljanju razgovora koji imaju za cilj pravično, sveobuhvatno i izvodljivo rešenje za *kiparsko pitanje* pod okriljem Ujedinjenih nacija. Spremnost Turske i Grčke da prihvate kontakte sa glavnim pregovaračima dveju zajednica je pozitivan korak koji bi morao potencijalno da podrži proces rešavanja spora. i

Evropska unija je takođe podvukla značaj postizanja napretka u normalizaciji odnosa između Turske i svih država članica EU, uključujući i Republiku Kipar. U tom pogledu, pozvala je Tursku da prestane da blokira pristupanje država članica međunarodnim organizacijama i mehanizmima. Pored toga, EU je naglasila još jednom sva suverena prava država članica EU, koja uključuju, između ostalog, zaključivanje bilateralnih ugovora, i pravo na istraživanje i eksploataciju svojih prirodnih resursa, u skladu sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim pravom, uključujući i Konvenciju UN o pravu mora.

U ovom kontekstu, u zaključcima Saveta od 11. decembra 2012. godine, EU je iznela duboko žaljenje što je Turska, uprkos ponovljenim pozivima, nastavila da odbija da ispuni svoju obavezu o punoj, nediskriminatorskoj primeni Dopunskog protokola Sporazuma o pridruživanju ka svim državama članicama i nije uklonila sva ograničenja za brodove i avione registrovane na Kipru ili čija je poslednja stanica bila na Kipru. EU je podvukla da bi ispunjavanje ove obaveze moglo značajno pojačati proces pregovora. U odsustvu napretka u ovom pitanju, EU će zadržati svoje mere iz 2006. godine, koje imaju kontinuirani efekat na sveukupno napredovanje u pregovorima. EU će nastaviti da tesno prati i preispituje napredak ostvaren u svim pitanjima obuhvaćenim u deklaraciji Evropske zajednice i njenih država članica od 21. septembra 2005. godine. Napredak se sada očekuje bez daljeg odlaganja.

U skladu sa Okvirom pregovora i ranijim zaključcima Evropskog saveta i Saveta, Turske treba da se posveti nedvosmisleno dobrosusedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, pribegavajući, ako je potrebno, Međunarodnom sudu pravde. U ovom kontekstu, EU je još jednom izrazila ozbiljnu zabrinutost i pozvala Tursku da izbegava bilo kakve pretnje ili akcije uperene protiv država članica, ili izvor nesuglasica ili akcija, koje bi mogle da štete dobrosusedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova.

EU je pozdravila činjenicu da se nastavljaju inicijative između Grčke i Turske na poboljšanju bilateralnih odnosa. Poslednji, 55 krug razgovora o ograničavanju epikontinentalnog pojasa održan je u septembru. Grčka i Kipar su podneli zvanične žalbe o povredi njihovih teritorijalnih voda i vazdušnog prostora od strane Turske, uključujući i letove iznad grčkih ostrva.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Turska je funkcionalna tržišna ekonomija. Turska bi na srednji rok mogla da se izbori sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji, pod uslovom da ubrza sprovođenje svog programa sveobuhvatnih strukturnih reformi.

Nakon snažnih stopa rasta od oko 9% u prethodne dve godine, rast Turskog BDP-a je usporio na 2,2% u 2012. Ovo je propratilo rebalans rasta sa domaće tražnje na spoljnu trgovinu, privremeno sužavajući deficit tekućeg računa, i pad inflacije. U prvoj polovini 2013. godine, rast BDP-a je opet ojačao na 3,7%. Istovremeno, deficit tekućeg računa se opet proširio i potrošačke cene su ponovno pospešene. Javni dug kao udeo BDP-a je nastavio da opada i sada je ispod 40%. Zbog globalnih i lokalnih faktora, finansijska tržišta su se od maja suočila sa pritiskom koji je doveo do direktnih reakcija centralne banke koje su imale za cilj stabilizaciju kursa i zadržavanje odliva kapitala.

Nedavni ekonomski učinak Turske pokazuje i visok potencijal i kontinuirane disbalanse u ekonomiji. Sa strane spoljne razmene, oslanjanje na održive prilive kapitala za finansiranje velikih strukturnih deficita tekućeg računa čini Tursku ranjivom na promene u osećaju globalnog rizika, što dovodi do velikih fluktuacija kursa domaće valute i ciklusa rasta-pada u ekonomskoj aktivnosti. Rešavanje ove ranjivosti poziva na mere za povećanje nacionalne štednje i fiskalna politika ima važnu ulogu u tom pogledu. Usvajanje fiskalnog pravila povećalo bi budžetsku transparentnost, pružilo bi važno fiskalno utočište i povećalo bi kredibilitet. Relativno velika stopa inflacije i dalje predstavlja izazov. Rebalans miksa makroekonomske politike bi pomogao da se olakša teret monetarne politike. Na srednji do duži rok, važno je da se popravi funkcionisanje tržišta roba, usluga i rada preko strukturnih reformi radi povećanja međunarodne konkurentnosti.

Tekuće ispitivanje funkcionisanja **Carinske unije** između EU i Turske pruža važnu priliku da se sagleda i diskutuje o važnoj modernizaciji ovog ključnog instrumenta odnosa EU i Turske, sa ciljem ponovnog jačanja trgovinskog učinka na obema stranama i ekonomske integracije.

Imajući u vidu potencijal Turske da se razvije u potencijalno čvorište za energetiku i zajedničke energetske izazove koje deli sa EU, važno je da se pojačani dijalog razvije na pitanjima od zajedničkog interesa.

Što se tiče **sposobnosti da preuzme obaveze iz članstva**, Turska je nastavila da se usklađuje sa pravnim tekovinama. Postignut je dobar napredak u slobodnom kretanju robe; finansijskim uslugama; energetici; regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata; nauci i istraživanju; i obrazovanju. Došlo je do značajnih pomaka smislu uspostavljanja zakonskog okvira u oblasti migracije i azila. Zakonski okvir za borbu protiv terorizma je popravljen. Novo zakonodavstvo o električnoj energiji dovelo je ovu oblast u velikoj meri u saglasnost sa pravnim tekovinama. Komisija je ocenila napredak postignut u okviru radnih grupa iz Pozitivne agende i obavestila je Tursku i države članice koje referentne tačke smatra ispunjenim. Komisija takođe prepoznaje napredak postignut u važnim zahtevima u vezi sa sudstvom i elementarnim pravima. Napredak je ograničen u nekim poglavljima, uključujući i javne nabavke, politiku o konkurenciji, poljoprivredu i ruralni razvoj, bezbednost hrane, veterinarsku i fitosanitarnu politiku, i oporezivanje.

Sveobuhvatni naponi bi trebalo da se nastave u oblasti prava intelektualne svojine, poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike, socijalne politike i zapošljavanja, životne sredine i klimatskih promena, kao i zaštite potrošača. Dalji značajni napredak je potreban u sudstvu i elementarnim pravima, i pravdi, slobodi i bezbednosti. Potrebno je da se teži usklađivanju zakonodavstva, naročito u javnim nabavkama, politici o konkurenciji i oporezivanju. Turska treba da razvije svoj institucionalni

kapacitet, naročito u okviru poglavlja o zakonu o kompanijama, transportu, kao i regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata.

Island

Nakon održavanja opštih izbora 27. aprila 2013. godine, vlada je odlučila da obustavi pregovore o pristupanju EU i naglasila je da pregovori neće biti nastavljeni ukoliko se ne odobre putem referenduma. Island je raspustio odbor za pregovore sa EU. Ova odluka znači da je proces pristupanja obustavljen. Vlada je izjavila da će sprovesti procenu statusa dosadašnjih pregovora, kao i o dešavanjima u Evropskoj uniji, koja će biti podneta parlamentu Islanda na raspravu u narednim mesecima.

Islandske vlasti su prestale da doprinose ovom izveštaju u okviru nove vlade. Izveštavanje Komisije u okviru ove Komunikacije je prilagođeno kako bi odrazilo ovu činjenicu pa je obuhvaćen period od septembra 2012. do preuzimanja dužnosti nove vlade u maju 2013.

Do danas je otvoreno 27 poglavlja u pregovorima, od čega je 11 privremeno zatvoreno. Značajan napredak je postignut u ovom pogledu tokom perioda izveštavanja kada je 9 poglavlja otvoreno i 1 privremeno zatvoreno. Island je važan partner EU preko članstva u Evropskom ekonomskom području, njegovom učešću u Šengenskoj zoni, kao i zbog zajedničkih interesa u oblasti obnovljive energije i klimatskih promena, i u smislu strateškog značaja Arktičke politike EU.

Kao dobro uspostavljena i funkcionalna demokratija, Island nastavlja da ispunjava **političke kriterijume** za članstvo u EU. .

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Island se može smatrati funkcionalnom tržišnom ekonomijom.

Ograničenja kretanja kapitala su značajna prepreka investicijama i rastu. Uklanjanje ovih kontrola uz očuvanje stabilnosti kursa domaće valute ostaje ključni izazov. *Ad hok* grupa za ukidanje ovih kontrola kapitala, uključujući i eksperte Evropske centralne banke, Komisije i Međunarodnog monetarnog fonda, formirana je u junu 2012. godine na zahtev vlade Islanda, u okviru pristupanja, za procenu izgleda za ukidanje ovih kontrola.

Što se tiče **Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA)** za Island, imajući u vidu svrhu ovog instrumenta i vladinu odluku o pristupnim pregovorima, Komisija je obustavila pripremni rad na IPA II. Komisija neće potpisivati nove ugovore u okviru IPA I. Što se tiče ugovora koji su već zaključeni, Komisija sprovodi pojedinačnu procenu projekata zajedno sa islandskim vlastima kako bi utvrdila koji projekat će biti nastavljen.

Island je već postigao visok nivo usklađivanja u nizu važnih oblasti politike obuhvaćenih pravnim tekovinama, uglavnom zbog svog članstva u Evropskom ekonomskom području. Učinjeni su dodatni koraci ka usklađivanju u periodu izveštavanja, uključujući i sledeće oblasti politike: slobodan protok robe, zakon o kompanijama, javne nabavke, informaciono društvo i mediji, i transportna politika.